

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

AĞUSTOS 1971

İÇİNDEKİLER :

Dergimiz 23 Yaşında	T. F. A,
Türk Dünyasında Nasreddin Hoca	Süleyman ARISOY
Konya'nın Ermenek İlçesinden Bilmeceler	Bülent VARLIK
Posof'ta Seyran Şenliği	Gülâli AYDINOĞLU
XVII. Yüzyılda Osmanlı Ülkesinde Çalgılar (IV)	Doç. Dr. M. K. ÖZERGİN
Isparta'ya Ait Gülyâğı ve Camii Rivayeti	Nevzat GÖZAYDIN
Bayburtlu Celâli Kars'ta (III)	Hikmet DİZDAROĞLU
Kitaplar Arasında : "Emrah İle Selvi"	Nejat BİRDOĞAN
Çanakkale Zaferi İle İlgili Bir Destan	M. Sabri KOZ
XI. Karaman Türk Dil ve Yunus Emre Bayramı	İhsan HİNÇER
Hammalbaşu Muhammet Paşu Masalı	Dr. Edip KIZILDAĞLI
Kültür Bakanlığı Kuruldu	T. F. A,

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI: 265

KURUŞ: 125

milyon üstüne milyon

T.C.ZİRAAT BANKASI

(Basın : A. 20208/70 - 1819 - 88)

TÜRK FOLKLOR ARASTIRMALARI

AĞUSTOS 1971

İÇİNDEKİLER :

Dergimiz 23 Yaşında	T. F. A.
Türk Dünyasında Nasreddin Hoca	Süleyman ARISOY
Konya'nın Ermenek İlçesinden Bilmeceler	Bülent VARLIK
Posof'ta Seyran Senliği	Gülâh AYDINOĞLU
XVII. Yüzyılda Osmanlı Ülkesinde Çalgılar (IV) ...	Doç. Dr. M. K. ÖZERGİN
Isparta'ya Ait Gülyağı ve Camii Rivayeti	Nezhat GÖZAYDIN
Bayburtlu Celâli Kars'ta (III)	Hikmet DİZDAROĞLU
Kitaplar Arasında : "Emrah ile Selvi"	Nejat BİRDOĞAN
Çanakkale Zaferi ile İlgili Bir Destan	M. Sabri KOZ
XI. Kırkaman Türk Dil ve Yunus Emre Bayramı	İhsan HİNÇER
Hammalbaşî Muhammet Paşa Masalı	Dr. Edip KIZILDAĞLI
Kültür Bakanlığı Kuruldu	T. F. A.

BİZE GELEN KİTAPLAR

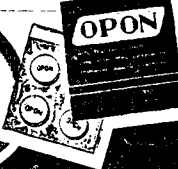
SAYI: 265

KURUŞ: 125

İSTANBUL'DA AYDA BİR DÜNYA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

Şiddetli baş ağrılarına karşı

OPON
KULLANINIZ

OPON, baş, diş, adale, sinir, lumbago, romatizma ağrılarını teskin eder
OPON, bayanların niyayen zamanlardaki sancılarında faydalıdır
OPON, günde 6 tablet alınabilir

(Yeni Ajans : 2079 - 81)

BÜTÜN MESELE DENGEDİR

Unutmayınız

Tasarruflarınız

Hayatınızda Bir

Denge Unsurdur

**TÜRKİYE
HALK
BANKASI**

(Basın : A. 20364/60178 - 82)

**G. VİTAMİNLİ
PORTAKAL ÖZÜ**

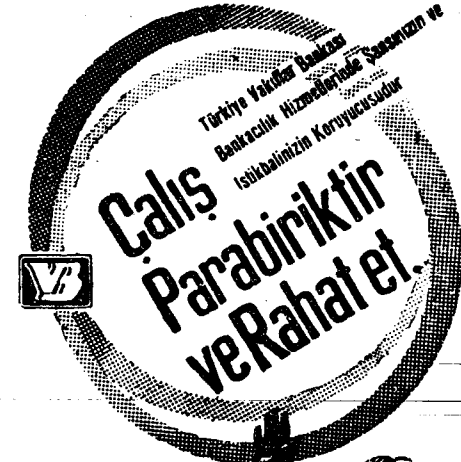

Oralet

Bir bardak suya
bir kaşık ORALET,
koyarak taze
PORTAKAL SUYU
içebilirsiniz.

(Radar Reklam : 85)

Türkiye Vakıflar Bankası

TÜRKİYE VAKIFLAR BANKASI

(Basın : A. 20625/60318 - 86)

FILİZ FILİZ FILİZ FILİZ FILİZ

Filiz
ÇAYI

JUSTON VASİPLİ ÇAYLARIN HARMANLI İLE HAZIRLANMIŞTIR

T. C. TEKEL İZANESİ

**ANADOLU
BANKASI**

SİZİN ESİNİZİN
ÇOCUKLARINIZIN
KISACASI

AİLENİZİN BANKASIDIR

GRİPİN, nezle başlangıcında birçok tehlikeli önlemek bakımından faydalıdır. GRİPİN, 4 saat ara ile günde 3 adet alınabilir.

GRİPİN

(Yeni Ajans : 2060 - 87)

1868 - 1971

ASIRLIK TECREBE
ARADIGINIZ EMNİYET
ZENGIN İKRAMIYE
SOSYAL HİZMET

ASIRLIK TASARRUF BANKASI

**EMNİYET
SANDIĞI**

(Basın : 60010 - 89)

**EN KÜÇÜK
TASARRUFLARINIZA,
BÜYÜK
TASARRUFLARINIZ
GİBİ DEĞER
VEREN BANKA**

AKBANK

(Folklor : 90)

**Memleket içindeki
Bankacılık hizmetleriniz
kadar
MEMLEKET DIŞI
BANKA İŞLERİNİZ
için de**

TÜRK TİCARET BANKASI

EMRİNİZDEDİR

TÜRK TİCARET BANKASI

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949
AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ
SAHİBİ : İHSAN HINÇER

No. 265

AĞUSTOS 1971

YIL : 23 — CİLT : 13

Dergimiz 23 Yaşında

Dergimiz elinize almış olduğunuz 265. ve A-
ğustos 1971 T. II sayımızla 23 yaşına girmektedir.
Okuyucularımızın çok iyi bildikleri gibi dergi-
miz, tek sayı bile aksatmadan bugüne kadar
geçirdik.

23 yıl önce aldığımız 1 top 68 X 100 boyun-
daki 3. hamur kâğıt 16 lira iken, bir yıl içinde
yapılan üç zamdan sonra 45, 65 ve en sonra da
110 liraya yükseltilmiştir. Öte yandan Devlet
bankaları ve kuruluşları da 1971 de ilân ve
reklâmlarını ya kesmiş, ya da kısıtlamışlardır.
İşçilik ücretlerinin ve malzeme fiyatlarının yük-
selmesi üzerine basımevi ve ciltevi de fiatları-
na zam yapmıştır. Basın İlan Kurumu varlı-
ğı duyulur şekilde kendi reklâmını vermek su-
retiyle yaptığı yardımı bir yıl önce kesmiştir.
Yakında kabul ve yürürlüğe girecek Belediye
Gelirleri Kanunu ile de ilân ve reklâm tutar-
larının % 10 u Belediye, % 5 i de Asker Alle-
rine Yardım Parası olarak alınacaktır. Esasen
Basın İlan Kurumu aracı olduğu ilânlardan
% 15, diğer reklâm firmaları da %15-25 ara-
sında bir pay almaktadır.

Bugüne kadar fiyatımızı 125 kuruşa tutmamız
bu ilân gelirleri sayesinde idi. Bir sayımız bize
325 - 340 kuruşa mal olurken, reklâm tutarları-
le bu oranı düşürmekte idik. Bilim ve halk
kültürüne sahip çıkmaya çalışan bir dergi
sayfalarını reklâmlarla doldurmak, bize daima
istirap vermiştir. Ama dergimiz bu sayede ya-
sama gücüne erişebilmiştir. Bundan böyle bu-
na da muvaffak olabileceğimize şüphelidir. Üs-
telik posta masraflarına % 500 zam gelmiştir.
Bir dergimiz 1 kuruşa gönderilirken, şimdi 5

kuruşa gönderilebilmektedir. Bir ambalaj zar-
fını 14 kuruşa yaptırırken, bir yıl önce 21 kuru-
şa çıkmış, şimdi de 30 kuruşa yükselmiştir. Üs-
telik Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı kuruluş-
larla, Kültür Bakanlığı'na bağlanan kuruluş-
lar geçen yıllarda dergimize bizim için büyük
denilecek adette 1.bone iken, bu yıl, bu aya ka-
dar ne Milli Eğitim Bakanlığı'ndan, ne de yeni
kurulan Kültür Bakanlığı'ndan tek abone ha-
beri gelmemiştir. Altı aydan buyana geçen yıl-
lardaki aboneler gözönünde bulundurulurken bas-
tırdığımız dergilerimiz elimizde kalmaktadır.
Bunları koyabileceğimiz yer meselesi de bizim
için halledilmesi gereken bir problem halini al-
mıştır.

Evimiz, hatta yatak odamız dahi elimizdeki
sayıları alamaz hale gelmiştir. Bir depo veya
yazıhane kiraladığımız an, dergimizin idam
sehasını kurmuş ve ipini kendi elimizle çekmiş
olacağız.

Ocak 1972 tarihinde yayımlanacak 270. sayı-
mızla 13. cildimizi de tamamlanmış bulunaca-
ğız. Şubat 1972 de çıkacak 271. sayımızla da 14.
cildimize basacağız. 14. cilt başına kadar sabırla,
her türlü güçlüğü göğüsleyerek fiyatımızı arttır-
mayacağız. Eğer yaşama gücünü bulabilirsek
o tarihte dergimize (muhtemelen) bir kapak
eklemek suretiyle, sayımızı 2,5. yıllık abonemizi
de 30 liraya çıkarmak tasavvurundayız.

Mutlu olmamız gereken bir yıldönümünde
böylesine zor bir savaşa atılmış bulunuyoruz.
Bu güçlükleri de abonelerimizin vefalı deste-
ğiyle yeneceğimize inanıyoruz.

T. F. A.

Türk Dünyasında Nasreddin Hoca

Yazan : Süleyman ARISOY
A. Ün. Dil ve T. - Coğ. Fak. Öğ. Üyesi

I — GİRİŞ

Türk dünyasının ününü evrene yayan kuşkusuz en büyük varlıklarından biri de Nasreddin Hoca'dır. Her yıl onu daha çok ve içtenlikle anmak, yerine getirilmesi ulusal bir ödev olmaktadır. Çünkü, insan oğlunun çeşitli etkenlerle devamlı psikozlarla dolu yaşantısında Nasreddin Hoca'yı anması, bir bakıma şifalanması, oyalanması ve güldürü içinde hiç omazsa şeklen mutlu olabileme gayret ve inancını, güvencini tazeleyebilmesine çare olmaktadır.

II — HOCANIN VARLIĞI ve KİŞİLİĞİ

Bazı bilim adamlarının araştırmalarına göre Nasreddin Hoca'nın kimliği, yaşantısı, hatta varlığının bile şüpheli olabileceği üzerinde durulmakta ve bazı tarihi karşılaştırmalar yapılarak şüpheler araştırılmaktadır. (1). Buna rağmen Hoca için kuvvetli kanıtlayıcı vesikalara rastlanmaktadır (2).

Ama bütün bunlara rağmen Hoca Türk folklorunda Türk halkınca benimsenerek, simgeleştirilmiş, yüceltilmiş, kişiliği, varlığında ona çok şeyler yakıştırılarak zenginleştirilmiştir. Bize göre, Nasreddin Hoca'nın varlığını kabul etmek kuşkusuzdur. Ama nevar ki, o gerçekte, sade, bu topraklardan çıkmış, her yerde gördüğümüz bildiğimiz kişiler arasında sıvırılmış, tanınmış ve şöhreti yurt çapında yayılmış, ölümünden sonra uluslararası bir tanımlamaya ulaşmıştır, denebilir.

Nasreddin Hoca, yaşantısını sürdürdüğü sosyo-ekonomik koşulları, felsefesi, çevresinin yapısı, etnolojik kılık, kıyafet, düzen, inanç, davranış ve güldürü öykülerinin işlediği konulardaki ana amaç, işlediği fikir ve savunduğu dünya görüşüne göre kuşkusuz tipik orta Anadolu Türktüdür. Onu kendine mal etmek isteyen yabancıların bu yönden Hoca'ya tam anlamı ile sahip olmalarına imkân ve ihtimal yoktur.

III — EVLIYA ÇELEBİ VE HOCA

Bir çok bilim ve sanat adamı XIII. yüzyıldan bu yana sırası düştükçe yapıtlarında Nasreddin Hoca'yı ele almışlardır. Akşehir'in turizmi ve tanınmasında önemli yeri olan Hoca, Akşehir'e tarifsiz ün kazandırmıştır.

Birçok bilim ve sanatlara kaynak olan Evliya Çelebi Seyahatnamesinde Nasreddin Hoca için özel bölüm vardır (3).

Evliya Çelebi (doğumu 25 Mart 1611 Milâdi), Seyahatnamesinde, uğradığı Akşehir'i kısaca anlatırken Nasreddin Hoca için :

"Şehrin kible tarafı dışında, ağaçlık içinde Nasreddin Hoca medfundur. Akşehirlidir. Hazır cevap, Hâkim, dünyada müstakim bir ulu can idi. Bütün dillerde Hoca'nın nişanları ve lâtifeleri darbi meseldir".

Şeklinde açıklama ve yorumda bulunmuştur. Onun için çağdaş doğu ve batıda yazılan bir çok eserde kaynaklar bulmak mümkündür ve bu kaynaklar gün geçtikçe çoğalmaktadır.

IV — HALK SANATKARI HOCA

Sanatkâr demek, duygulu, duyarlı insan demektir, duygulandıran demektir. Bu güzel sanat duygusu olduğu gibi aynı paralelde bir inanç, fikir ve görüşün güzel sanatça açıklanması, anlatılması, daha doğru bir deyişle uygulandırmasıdır. Böyle bir yorum yapınca Nasreddin Hoca'yı bir halk sanatkârı olarak tanımlamak mümkündür. O, bulunduğu toplumun folklorik yapısı içinde fıkraları, yaşantısı ile Humoristique (güldürü - Mizah) bir sanat yaratmıştır.

XIII. Yüzyıldan bu yana yedi yüz yıldır ünü dünyaya yayılan Nasreddin Hoca, her gittiği ülkede benimsenmek istenerek yerli fıkraları, öyküleri ve güldürüleri ile bir çeşit uydurmalara uğramıştır. Tıpkı Karagöz'de olduğu gibi. Derhal şunu açıklamak gerekir ki gelecek yüzyıllarda Ho-

ca'ya sahip çıkmak isteyen başka uluslar da olabilecektir.

V — HOCA VE KOMEDİ İLKELERİ

Cübbe, sarık, sakal, hocalık ciddiyetinin paradoksal güldürü davranışı karşısında eşeği ile terslikler, zıtlıklar yaratan Nasreddin Hoca, fenomeni komedi dediğimiz güldürü yani mizahın bütün esas unsurlarını oluşturmuştu.

Nasreddin Hoca'nın bütün dünyası, çevresi, komşuları, yani toplum, karısı, eşeği, çocuğu, kadılığı, hükümet, cübbesi ve sarığı, camii, Timurlenk, konuları ve unsurları arasında işlenmiştir. Ama nevar ki sonradan bu güldürü fıkralarına çok katkılar olmuştur. Gerçekte bugün bu güldürü öykülerini kesinlikle ayıklamaya imkân yoktur. İçinden Hoca'yı çıkararak yüce Türk toplumunun, zaman geçtikçe Hoca'yı daha da yücelterek, besleyerek ona, yeni güldürü öyküleri de yakıştırmaya kadar doğal bir şey olamaz; çünkü böylece asırları kat'eden Nasreddin Hoca XX. yüzyılda devleşen ve ünü dünyayı saran yüce bir varlık olabilmıştır.

VI — HOCA VE EŞEĞİ

Nasreddin Hoca'nın yaşantı örgüsü genellikle kendi, eşeği ve karısı ile ortaya çıkan üçlü bir dolaşım içinde döner durur. Bunun içinde eşekle olan ilişkisi ve güldürü konuları daha çoktur. Gerçekte eşek doğunun, fakirliğin ve sosyo-ekonomik açıdan köylü aile yapısının en değerli, ana varlığıdır. Onsuz bir aile işletmesinin tümleşmesi olamaz. İş onunla biter, ırmaklar onunla yakın olur, güç onunla artar, zaman onunla kısalmır, yalnızlık onunla giderilir, bir tutam ot, en ufak bakım onu abad eder. Öylesine ki çoğu kez feylesof yaşantısı ve güldürüye simge olan eşek Nasreddin Hoca'nın aslı unsurudur.

VII — HOCA VE ÇAĞDAŞ FELSEFE

Doğu felsefesi çoğunluğu ile temelde karamsar (pessimist) bir açıdan dünyaya bakar. Bu dünya felsefesi içinde Nasreddin Hoca'nın Humor (Mizah - güldürü) anlayışa dayanan karşıt dünya görüşü, onu doğu felsefesi içinde parlak bir yıldız gibi şavklı, ölümsüz kılmıştır.

Dünyayı ve insan ilişkilerini akıl, man-

Kültür Bakanlığı Kuruldu

Geçen aydan itibaren Kültür Bakanlığı kurulmuş, Bakanlığa da Sayın Talât Halman getirilmiştir. Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı kültür kuruluşları yeni bakanlığa bağlanmıştır.

Bu suretle Kültür konuları belirgin şekilde ele alınabilecektir. Gerek sayın Kültür Bakanı Talât Halman'ın ve gerekse Kültür Müsteşarı Mehmet Önder'in bu konuda yetenekli olmaları, kültür konularının derinlemesine ele alınmasını sağlayacaktır.

Sayın Halman'ı tebrik eder, başarılar dileriz. T. F. A.

lık ve muhakemenin idare ettiği iddia edilir. Bu kuşkusuz doğrudur. Ama bu gerçekten de daha üstün ve tutarlı olanı, dünya ve insan ilişkilerini düzenleyenin sempati ve antipati olduğudur.

Sempati, güler yüzlülük, cana yakınlık, insanları, bir birine yaklaştıran sihirli bir anahtardır. Bu anahtarın Türk folklorundaki başı ise Nasreddin Hoca'dır. Ona ait fıkraların tekrarlanarak söylenmesi davranış yönünden sempati havasının yaratılma istek ve çabasıdır.

Doğunun fatalist felsefesi ve "Bir lokma bir hırka" ile çağdaş Hippy felsefesinin karışımında Nasreddin Hoca'yı da aynı açığa alınca, güldürü ve hoş görürlülük karması ile yarının insanı kısa süreli hayat yaşantısında daha mutlu görülebilir.

VIII — HOCA VE HOŞ GÖRÜRLÜK

Nasreddin Hoca, gerçekte taassubun karşısına hoşgörülülük (tolerancé) ün fıkra ve yaşantılarla dikilmiş bir simge antitezidir. Bu antitez içinde aydın fikirlilik, mantık, muhakeme oyunları güldürü ve kalıplaşmış örneklemiş mesellerle asırlar boyunca yeri, sırası düştükçe folklor içinde işlenegelmiştir.

IX — HOCA VE ÖZGÜRLÜK

Nasreddin Hoca, yaşantısında, güldürü dediğimiz meselleri, fıkralarında ana te-

ma olarak bağımsızlığı, özgürlüğü en değerli varlık olarak savuna gelmiştir. İnsanlığa saygı, dürüstlük, namusluluk akıl ve insanca yaşama çabası, savunusu ince bir humor içinde işlenmiştir.

X — HOCA VE MUTLULUK

Nasreddin Hoca, Türk güldürü folklor dünyasının somut şekilde yer yüzüne yaydığı ve insanlar var oldukça sürdürülecek olan bir maşeri varlıktır. Asırlar geçtikçe insanlığın onu mitolojikleştirerek vicdanlarda, düşünce ve dünya görüşü yani hayat felsefesinde örneklettiği bir kişi olmaktadır.

Nasreddin Hoca, bir görüşe göre üzerinde uzun uzadıya durulması, felsefesi ve yaşantısı üzerinde derinlemesine gerilmesine ihtiyaç olmayan tam halk adamıdır. Yaşadığı devrinin ekonomik, sosyal ve siyasal yapısına göre hayat sürdürmüş olan Nasreddin Hoca, çağının geçerli yaşantısını sürdürmesini becermiş çelebi bir kişidir.

Çağında Nasreddin Hoca gibi uluslararası bir fenomeni yaratan toplum, aynı zamanda güldürü, hoş görürlülük gibi insanı iyimserliğe yöneltti yüce inanç, güvenç ve doğu dünya felsefesini de yaymış demektir.

XI — HOCA VE A. ÜNİ. DİL VE TARİH-COĞRAFYA FAKÜLTESİ BİLİM VE SANAT ÇALIŞMALARI

Genellikle folklor ulusal sınırlar içinde sıkışır kalır. Bu nedenle çoğunlukla ulusal folklorun sınırları dışında pek yaşantısını sürdürmez. Fakat Nasreddin Hoca, ulusal Türk folklor güldürü fıkraları ise ünü bütün dünyayı sarmış olan arsiulusal değerlerde tutulan, tanınan, sevilen ve benimsenen çok değerli bir Türk folklor kaynağıdır. Bu nedenle Türk sanatında, Türkiye turizmde, Türk fikir ve varlığının tanıtılmasında Nasreddin Hoca simgesinden geniş çapta yararlanarak değerler, faydalar sağlamak olanağı vardır. Bundan yararlanmalıyız.

Kaldı ki herşeyi ile kuşkusuz Türk olan Nasreddin Hoca, başka uluslarca da doğu felsefe ve davranışı içinde kendilerince benimsenmektedir. Bir açıdan ba-

kınca Nasreddin Hoca'yı başka ulusların istismarına bırakmış gibi görünmekteyiz. Oysa ki Hoca, yalnız folklor ve sanat yönünden değil, Üniversitelerin ilgili fakülte kürsülerince çeşitli açılardan ele alınarak işlenilmesi gerekli zengin ulusal bir kaynağımızdır.

Türk Homoristique yaşantısını dünyaya ünü ile yayan Nasreddin Hoca için sanat ve bilim yolunda bazı ciddi çalışmalar yapmamız gerekiyor. Bunun başında A.Ü. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesince ve kürsülerarası onun adına armağan bir eser hazırlamak gelmektedir. Türkoloji, Tarih, Tiyatro, Entoloji, Felsefe, Coğrafya, Dil ve diğer kürsüleri ile bu fakültenin Nasreddin Hoca'nın ününe yakışır dünya çapında bir eser meydana getireceğinden şüphemiz yoktur.

Diğer taraftan, aynı fakültenin çeşitli kürsülerindeki seminer ve tez çalışmalarında Nasreddin Hoca ele alınarak işlenmeli ve bunlar yayımlanmalıdır. Böylece Hoca fakültenin bilimsel çalışmalarını kapsama içine girmiş olacaktır.

Nasreddin Hocaya ait Diğer Görüş ve Düşüncelerimiz İçin Şu Yazılarımıza Bakınız :

1 — Süleyman ARISOY -Nasreddin Hoca'nın Kişiliği ve Felsefesi- *İlgaz*, No. 35, Ağustos 1964. ve *Türk Folklor Araştırmaları* dergisi, Temmuz 1965.

2 — Süleyman ARISOY -Nasreddin Hoca ve Türk Tiyatrosu- *Türk Tiyatrosu Dergisi*, No. 367, Şubat 1966 İstanbul, ve *Oyun Dergisi*, No. 25, Ağustos, 1965. İstanbul.

3 — Süleyman ARISOY -Nasreddin Hoca ve Dünyamız- *İlgaz*, No. 71 Ağustos 1967, ve *Barış Dünyası*, No. 63, Ağustos 1967.

4 — Süleyman ARISOY -Nasreddin Hoca ve İnsaniyetçiliğe Dönüşüm- *İlgaz*, No. 94, Temmuz 1969.

5 — Süleyman ARISOY -Nasreddin Hoca'nın Toplumsal ve Kişisel Değeri- *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi*, No. 253, Ağustos 1970 ve *İlgaz*, No. 108, Eylül 1970.

(1) GÖLPINARLI, A. - Nasreddin Hoca - *Remzi Kitabevi*, İstanbul, 1961.

(2) ÜLKÜTAŞIR, Ş. ÖZTELLİ, C. - *Ayyıldız Matbaası*, Ankara 1964.

(3) Evliya Çelebi *Seyahatnamesi* - *Reşat Ekrem Koçu*, Cilt I, Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul.

Derlemeler :

Konya'nın Ermenek İlçesinden Bilmeceler

Derleyen : Bülent VARLIK

A) EŞYALARLA İLGİLİ OLAN BİLMECELER :

- 1 — Altı manda yüzü keçi
Çayıra girdi (*Ayakkabı*)
- 2 — Dedemin poturu
Dam üstüne oturu
(*Baca*)
- 3 — Dağa varır seslenir
Eve gelir paslanır
(*Balta*)
- 4 — Ben giderim o gider
Arkamdan tıkr tıkr eder
(*Baston*)
- 5 — Ben giderim o gider
Para para iz eder (*Baston*)
- 6 — Ak ak anırı Kır sığa doğuru
(*Çıkrık*)
- 7 — Dibinde tahta Üstünde ayak
(*Halı*)
- 8 — Küçük küçük tekneler
Birbirini beklerler
(*Kıremit*)
- 9 — Kat kat döşek
Bunu bilmeyen eşek
(*Kitap*)
- 10 — Ben uyurum o kalkar
Ben kalkarım o yatar
(*Lamba*)
- 11 — İçi kırmızı Dışları
(*Soba*)

B) BİTKİLERLE İLGİLİ OLAN BİLMECELER :

- 12 — Dam ardında teke bağlı
Boynuzları köke bağlı
(*Kabak*)
- 13 — Mantosu yeşil
Elbisesi kırmızı
Düğmesi siyah
(*Karpuz*)
- 14 — Kalenin ardı
Bedendir beden
Yeşil bastım
Al çıktı
Nedendir neden (*Kısa*)
- 15 — Dere boyu al bayrak
(*Kızılçık*)
- 16 — Mini mini Büyük sini (*Mısır*)
- 17 — Yeriz yeriz tükenmez
Akan kanı hiç bitmez (*Nar*)

- 18 — Uzun uzun uzalar
Boynuzunda buzalar (*Patlıcan*)
- 19 — Küp içinde kara kuşak
(*Zeytin*)

C) HAYVANLAR İLE İLGİLİ OLAN BİLMECELER :

- 20 — Et yer su içmez
Yürür ama uçmaz (*Bit*)
- 21 — Yer altında halı dokur (*Fare*)
- 22 — Dört tatar
Bir kuyuya taş atar (*İnek*)
- 23 — Yer altında kazan kaynar
(*Karınca*)

D) TABİAT VE TABİAT HADİSELERİYLE İLGİLİ OLAN BİLMECELER :

- 24 — Mavi atlas İğne batmaz
Makas kesmez Terzi biçmez
(*Gökkyüzü*)
- 25 — Avuç dolduramaz
Eve sığmaz (*Işık*)
- 26 — Dağdan gelir Taştan gelir
Bir kükremiş Aslan gelir
(*Sel*)
- 27 — Dam üstüne darı saçtım
Sayamadım eve kaçtım
(*Yıldızlar*)

E) İNSAN ORGANLARIYLA İLGİLİ OLAN BİLMECELER :

- 28 — Yedi delikli tekme
Bunu bilmeyen ahmak (*Baş*)
- 29 — Otuz iki hacılar
Birbirini küçülar (*Dişler*)
- 30 — Benim bir pencerem var
Etrafı etten duvar
Gece olur kaparım
Gündüz olur açarım
(*Gözler*)
- 31 — Bir tas yoğurdum var
Yarısı ak yarısı kara
(*Gözler*)

F) MANEVİ UNSURLAR İLE İLGİLİ OLAN BİLMECELER :

- 32 — Nar tanesi nur tanesi
Yeryüzünün bir tanesi
(*Kuran-ı Kerim*)
- 33 — Yol üstünde kilitli sandık
(*Mezar*)

Posof'ta Seyran Şenliği

Yazan : Gülali AYDINOĞLU

Posof köylerinde yüzyıllardır süregelen bir gelenek vardır. Köylüler yaz gelince yaylalarda "Seyran Şenliği" ne çıkarlar.

Posof köylerinin hepsinin yaylası vardır. Yaz gelip havalar ısınınca, tüm köyler yaylaya göçerler. Sonbaharda havaların soğuması ile de geri köylere inerler. Yaylaya; hem daha çok yağ-peynir yapmak ve hem de köydeki araziye, meraları korumak üzere çıkarılır. Tüm aile fertleri çıkmaz, sadece yaşlı nineler çıkar, yanlarına da genç kızları, erkekleri, bazen küçük gelinleri "Morbet" dedikleri yardımcılığa beraberlerinde götürürler yaylaya. Her evin, muntazam "yayla damı" vardır. Sonbaharda inerken, sadece kapı pencere sökülerek inilir, yazın çıkarken götürülerek tekrar takılır. Köyün tüm hayvanları yaylaya götürülür. İnekler mandalar ve koyunlar öküzler topluca ağıllarında yatar, geceleri. Yaylaların bitişiğinde ise, buzağılar için "danalık" vardır, oralara kapatılır.

Yaylaya çıkıldıktan 1,5 - 2 ay sonra, ekin biçimi başlamadan önce her köy birbirlerine haber vererek "Seyran" a çıkarlar. Her köy kendi çalgısını (davul-zurnasını) önüne katar, tümce güle, oynaya yaylaya varırlar. Gelinler ve kızlar en yeni giysilerini giyerler. Alı yeşilli giysilerle yeşil yaylalara ayrı bir renk katmış olurlar. Erkekler de - varsa - yeni giysilerini giyerler. O gece yaylada yatılır. Köyü çok yaşlılar ve bekçiler bekleyip korurlar. Seyran Şenliği nerede yapılacaksa, o yer köylerce önceden kararlaştırılır. Tüm köyler bir yerde toplandı gibi, bazı yıllar 3 - 5 köy bir yerde toplanmak üzere bölge bölge de toplanılır. Seyran Şenliğinin yapılacağı yer, düzlük ve soğuk pınar başlarıdır.

Seyran Şenliği'nin yapılacağı yere, her köy erkenden davul-zurnasını alarak toplanırlar. Erkekler bir yanda, kadınlar öbür yanda olmak üzere geniş halka çevirirler. Bir kat davul-zurna kadınların içine girerek çalar ve kızlar, gelinler, hatta nineler halay tutup oynarlar. Diğer davul-zurnalar Erkeklerin içinde çalar, halaylar çekilir, barmar tutulur, tek oyunlar oynanır. Güreşler tutulur. Çılınca eğlenilmesine rağmen en ufak bir olay olduğu görünmemiştir. Sebe-

de, serhat bir yöre olduğu için silâh taşıma ve kullanma yasaktır. İçki kullanılmaz. Bu nedenle de hiçbir taşkınlık olmaz herkes neşeye eylenir. Pek nadir olarak, kız kaçırma olayları olur seyranda. Köyler bazen bölge bölge olup, güreşi çıkarırlar ve iddialı güreşler tutarlar.

Her gün akşama dek süren Seyran Şenliği 1 hafta geceli-gündüzlü devam eder. İkinci olunca her köy davul-zurnasını alarak yaylasına döner. Akşam yemeğini yedikten sonra lüks lambaları yanar, herkes dışarıda yaylanın önünde toplanır, gecenin geç saatlerinedek tekrar çalıp, çağırıp oynar eylenirler. Her gün aynı yerde yeniden toplanırlar.

Seyran Şenliği sonunda yayıklar yayılır, yağlar küleklere doldurulur. Seyran Şenliği müddetince yaylada kuymak, peynir kavurması, kaymak, süt, yoğurt ayran ve yağ yiyilir. Şenlik sona erince her köy önünde davul-zurnası, ekin biçme müddetine yiyeceği yağ ve peyniri de alarak neşeye köye iner ve hasata sevi ile başlarlar. Seyran Şenliği sona ererken, herkesin ağzında Allah tekrarını nasip etsin. Bir dahaki Seyrana kim sağ, kim ölü? derler.

Seyran Şenliği bir festival görünümündedir. Gönül ister ki, kuş uçmaz, kervan geçmez, yeşil bir cenneti andırır bu Seyran hat kazanın Seyran Şenliğini herkes görsün. Hatta filme alınsın!

Seyran şenliği hakkında derleyici yazının bir de şiiri vardır.

-- SEYRAN --

*Çekildi yaylaya gelinler kızlar,
Çalınım davullar, ötüssün heran.
Seyranı andıkça içerim sızlar,
Köyümün en eski adeti seyran.*

*Temmuzda çıkarır seyranı daim,
Halaylar çekilir, oynanır oyun.
Güreşler tutulur yaylada o gün.
Yardımunun nezeli vahdeti seyran.*

*Sevdiğim kız olur sanki bir melek,
Allanır pullanır, giyinir yelek.
Bizi köyümüzden ayırdı felek.
Köyümün cefası, sa'deti seyran.
Hürdür ulusumuz seyran ediyor.
Davullu-zurnalı hoş eyleniyor.*

Evlıya Çelebi'ye Göre :

XVII. YÜZYILDA

Osmanlı Ülkesinde Çalgılar

- III -

Yazan : Doç. Dr. M. Kemal ÖZERGİN

[6.] *Sâzendegân-ı Mugnıcıyân*

[1 §] Neferât 50 (65). Magnisa'da (66) peydâ olmuştur. Ammâ Nihâni Çelebi "Sâz-nâme" sinde yazmamış. Kaanûn çeklinde, yigirmi dörd şu'be üzere yigirmi dörd kirışlıdır. Tire (67), ve Magnisa, ve Aydın (68), ve Sarıhan (69), ve Karabi-ga (70), ve Sıgla (71), ve Menteşe (72) semtlerinde bu sâz çokdur. Levendâne bir sâzdur.

[2 §] Sâzendelerinden Bekir Ağa ma'lumumuzdur.

[7.] *Sâzendegân-ı Tanbûracıyân (73)*

[1 §] Neferât 500. Mer'aş (74) eîinde peydâ oldu, demişler. Avân sâzıdır kim, ma'lumumuzdur.

[2 §] Peyrevleri Şâgird Ali, ve Terlikci Nebî, ve Deşlen Süleyman, ve Martı Velî nâm üstâdlar ve niçeler dahî cem' olup, fasıl ederler.

[8.] *Sâzendegân-ı Tel-tanbûracıyân (73)*

[1 §] Neferât 400. Kütahiyye'de İftedli-oğlı te'lif etmiş. Ammâ zenzâre sâzıdır ve tanbûra gibidür. Ammâ hurde ve târları üçer teldür ve perdelidür. Lâkin zâlim, gâyet süzinâk sâzdur. Mahalle arasında çalınsa, vâlide ve hemşire ve hala ve deyzemüz pençerelere cem' olup (76), bakmaları mukarrerdür.

[2 §] Ammâ bu ordu alayında çalanlar Yenge-kırığı Nasıf, ve Şehlâ Yûsuf, ve Kuyumcı Ali, ve Türk Ese. Dörd yüz âdem sâz ile ubür eder.

[9.] *Sâzendegân-ı Bârbûtcıyân*

[1 §] Neferât 15 (77). Menteşe Muglası'nda (78) peydâ olmuş. Ammâ müellifi nâ-ma'lûmdur. Hemân kopuz gibi bir sâzdur. Ammâ kolu doğru ve kirış tellerün iki tarafında ikişer demür (79) teller vardır, gayrı tellerden aşağı. Dörd burkusı vardır.

Dost ile düşmanın iyi biliyor.

Özgürlük timsali satveti seyran.

Sürer tam bir hafta seyran şenliği

Süt ile kaymaktır yayla yemeği.

Neşeye azıktır onun emeği,

Yaylanın çiçeği, demeti seyran.

[2 §] Peyrev üstâdları haylı kimesne idi. Ancak serdârları Sirkeci Hüseyin (Çelebi) idi. Fasil edüp, geçerler.

[10.] *Sâzende-i İkikıcıyân (80)*

Neferât 100. Mısır'da Mansûr-i Reşîdi (81) te'lifidür. Bu sâz Arabistân'da ve Türkistân'da çokdur. Ammâ Rûm-elinde aslâ yokdur. Murâd Han alayı için cem' olup, fasıl etmişlerdir. Bu iklik-hemân kemânçe gibi bir küçük uçer kılı sâzdur. Ammâ gâyet tiz-perdesi vardır. Degme hânende anunla peyrev olup, fasıl edemez.

[11.] *Sâzende-i Sünderciyân*

[1 §] Neferât 12. (Bu sâz) Kürdistân suranında peydâ olmuştur. Ammâ müellifi nâ-ma'lûmdur. Çögür gibi bir sâzdur. Ammâ çögürün gögsi içinde gerilmiş on (dâne) demür (82) teli vardır. Anlar dahî sâdâ urur. Muhrik bir sâz-ı zibâdur.

[2 §] Ektrâd mutriblarına mahsûsdur. Deli Duman, ve Deli Tufan, ve Deli Gönül, ve Şeker Balı nâmân mutribânlar İslâm-bol'da bulunup, bu Kürdistân mutribları başlarında tilki pöçekleri ve ellerinde zil-leri ve sünder sâzların çalarak geçerler.

[12.] *Sâzendegân-ı Şarkıcıyân*

Neferât 200. Bu sâz Çartâya benzer. Tel sâzıdır. Türkmenlar çalarak, ubür ederler.

[13.] *Netice-i kâr-ı sâzendegân-ı Çögürciyân*

[1 §] Bu çögürçiler'e yamak cümle on iki fırka sâzendegândur ve cümle - - askerdür.

[2 §] Bu on iki esnâf dahî altı fırka olup, altı mekaam üzere fasıl ederler. Evvelâ başda Şarkıcı ve sâz-ı Sünderci elde parmak zilcileriyle İrâk faslı edüp, geçerler. İkinci fırkası İkikıcı ve Barbutciyân, Dügâh faslı edüp geçerler. Üçüncü fırkası Tel-tanbûracısı ve sâde Tanbûracılar, mekaam-ı Sabâ faslı ederek geçerler. Dördüncü fırkası Mugnici ve Yeltemeci, mekaam-ı Hüseyinî faslı ederler. Beşinci zümresi Yonkarcı (83) ve Karadüzcenciler, Nevâ faslı ederler. Altıncı sınıfı Çeşdecıyân [ve] Çögürciyân, mekaam-ı Acem faslı ederler.

[3 §] Ammâ bu esnâf-ı Çögürciyân gi-

bi âşikkaane fasıl eder zümre-i sâzendegân yokdur. Zîrâ yigitler sâzıdır. Bunlar dahı Alay köşki dibinden güzer etdiklerinde Kayıkçı Mustafa'ya ve Demür - oğlu (84) ve Kur - oğlu ve Kul - oğlu ve Kâtibi'ye birer hil'at-i pâdişâh'iler ihsân olunup, geçüp gidilir.

[D.] Fasl-ı sâlis

[1.] *Sâzende-i Kaba-zurnacıyân*
Neferât 100 (85). Mü'ellifleri Cemşid'dür. Al-i Osmân ve Tatar Han (86) alaylarında çalınur (bir agreb-i garâyib kaba zurnadur).

[2.] *Sâzende-i Cura zurnacıyân*
Neferât 200. Cemşid'ün te'lifidür. Âli Osmân'da ve gayrı düvelde dahı çalınur.

[3.] *Sâzende-i Âsafî zurnacıyân*
Neferât 80. Basra (87) hâkimi Tayyâr Mehmed Paşa (88) ağası Âsaf Ağâ te'lif etdi.

[4.] *Sâzende-i Arabî zurnacıyan*
Neferât 55. Şâm'da (89) Ali Nâd (90) te'lifidür. Şâm'da ve Mısır'da Mahmil-i (91) şerifile çalınur.

[5.] *Sâzende-i Acemî zurnacıyân*
Neferât 90. Osmânî zurnası şeklindedir. Ammâ kolu kalın ve sadâsı dahı kalındur.

[6.] *Sâzende-i Şihâbi zurnacıyân*
Neferât 40 (92). Mağrib (93) zemin'de Şeyh Şihab (94) te'lif edüp, Fes (95) vilâyetinde çalınur (sâzdur).

[7.] *Sâzende-i Balabancıyân*
Neferât 100. (Bu sâz) Şîrâz'da (96) te'lif olup, Osmânî'da çokdur. Ammâ zurna gibi kalaklı degüldür.

[8.] *Sâzende-i Nefircıyân*
Neferât ondur (97). İsfahân'da Hudâdâd (98) (nâm bir kimesne) peydâsıdır. Bu dahı kamış sisi ile çalınur.

[9.] *Sâzende-i Nagarakıyân*
Neferât 100. Bu Arabistân'da Hâris-i Yemenî (99) te'lifidür. Yine Arabistân kahvelerinde çalınur (bir sâzdur).

[10.] *Sâzende-i Kerrenâyıcıyân*
[1 §] Pirinç ve gümüş borulardur. (Bu sâzun sedâsı) hımâr sadâsı gibidür. Murâd Han, Revân Hanı'yle Revân'dan geçürdi.

[2 §] Bu balâda tahrir olunan on aded nefes ile dehânî sâzları cümle yek-dil ve yek-cihet olup, birden (üfürürler).

[11.] *Sâzende-i Nagrazâncıyân*

Neferât 500. Beşyüz nagrazenlerle mekaam-ı üzzâl ve Şehnâz ile bir faslı azim ve bir velvele ve gulgule ve debdebe ve hengâme-i elim ederler kim, Zühre raks edüp, tâs-ı eflâk çın çın ötüp, geçerler.

[12.] *Netice-i zurnacıyân alayı :*

[1 §] Bunlar dahı on bir (100) esnâf-ı sâzendegândur ve cümle . . . askerdür.

[2 §] Cümlesi sâzların bir perdede dutup, mekaam-ı Büselik'de ve gayrı mekaamda "Küll-i külliyât" ve "Şeddü'l-asr" ve "Şükûfe-zâr" ve "Solak-zâde sakîli" peşrevlerin çalup, bir hây hu ve bir faslı garib ederler kim, garibü'd-diyârların dâr ü diyârların hâtıra getürürler. Pâdişâh dahı Alay köşki'nden fasılların istimâ'edüp ve bir kise gürüş ihsân alup, mesrûr ve handân olup, beyne'l-akrân revâne oldılar.

[E.] Fasl-i râbi'

[1.] *Sâzendegân-ı Kaval-ı çoban*
Neferât 100. (Bu sâzun) müellifi Mûsâ Nebî'dür, derler. Mürver ağacından, 9 delikli sâzdur.

[2.] *Sâzendegân-ı Kaba düdüğü* (101)
Neferât 80. Musul'da (102) Ca'fer-şâh (103) (nâm bir kimesne) te'lif etmişdür. Çimşir ağacındandır.

[3.] *Sâzendegân-ı Dilli* (104) düdüğü
Neferât 62 (105). (Bu sâzı) Rûm'da çobanlar te'lifidür. Kamışdan yan-yana iki (dâne) düdükdür.

[4.] *Sâzendegân-ı Arabî düdüğü*
Neferât 55. (Bu sâz da) Nâblûs'da (106) te'lif olmuşdur. Kudûs'de Kamâme'de (107) rahipler çalar.

[5.] *Sâzendegân-ı Çağırma düdüğü*
Neferât 65. (Bu sâz) Üsküb (108) şehrinde peydâ olmuşdur. Kaz ve turna kemigindendir.

[6.] *Sâzendegân-ı Macar düdüğü*
Neferât 15. (Bu sâzı) Erdel'de (109) bir ruhbân te'lifidür. İçinde şemtâ-varak telleri vardır.

[7.] *Sâzendegân-ı Mehter düdüğü*
Neferât 35. Nâsır-Tûsi - (110) - te'lifidür. Cümle Mehterân bununla ta'lim ederler.

[8.] *Sâzendegân-ı Mızmar düdüğü* (111).

Neferât 65. Ruhâ'da (112) İsâ deyri'nde te'lifidür. Pâre-pâre kamışdandır.

[9.] *Sâzendegân-ı Dangıyü düdüğü*

ARAŞTIRMALARI

Neferât 75. Tırâbuzân (113) lâzları yepdâ etmişdür. Bu tokuz delikli, kamışdudur.

[10.] *Sâzendegân-ı Tulum düdüğü*
Neferât 50. (Bu sâz) Urus'da (114) te'lif olup, yine Urus ve çobanlar çalar.

[11.] *Sâzendegân-ı Fırânda* (115)
(Bu sâz) İngilis'de peydâ olup, Kudûs'te kefere Kamâmesi deyriinde ruhbânlar çalar. Boynuzdur.

[12.]
(1 §) Bu bâlâda tahrir olunan ağız düdüğü sâzendeleri dahı cümle birbirlerine peyrev olup, mekaam-ı Segâh'da bir düdüğü faslı ederler kim, böyle faslı ne Cem (116), Cemşid, İskender, (117), [ve] Dârâ (118) ve Hüseyin Baykara (119) etmemişdür. Öyle geçerler.

[2 §] Netice-i alay-ı Sâzende-i düdüğüciyân :

Bunlar dahı on bir esnâf sâzendedür ve cümle . . . askerdür. Bu cümlesi sâzların bir âheng edüp, mekaam-ı Segâh'da ve gayrıda "Emir-i Hâc peşrevi" ve "Hasan-cân peşrevi" ve "Gül'izâr peşrevi", . . . ve "Tatar Han sema'isi" fasılların edüp, huzûr-ı şehriyâriden bir velvele ve zemzeme-i 'azim ile geçerler.

[F.] Fasl-ı hâmis

[1.] *Sâzende-i Eyyüb borusu*
Neferât 35. (Bu sâzı) Sinân Şâh (120) te'lif etmişdür. Kamışdan içi dilçikli borucuktur.

[2.] *Sâzende-i Dervişân borusu*
Neferât 500 (121). (Bu sâzı) Menûçihri-İrânî (122) sayd ü şikâr için yapup, çalar idi. Boynuzdandır.

[3.] *Sâzende-i Şişe borusu*
Neferât 40. Borusu (123) Venedik'de peydâ olmuşdur. Çevgân gibi egri, şişe borudur. (125)

[4.] *Sâzende-i Turumpata* (126) borusu

Neferât 77 (127). (Bu sâz) Alaman'da Pırak kal'asında (128) peydâ olup, alaylarında çalarlar.

[5.] *Sâzende-i Afrâsiyâb borusu*
Neferât 100. (Bu sâz) Acem'de İrân-zemin'de Afrâsiyâb (129) te'lifidür. Kırım Hanları'nda çalınur.

[6.] *Sâzendegân-ı pirinçden Mehter borusu*

Neferât 40. (Bu sâzı) Konya'da Ars-

lan-şâh-ı Selçûki (130) peydâ etmişdür. Âli Osmân'da (dahı) çalınur.

[7.] *Sâzende-i Loturyân borusu*
Neferât 10. (Bu sâz) Felemenk Loturyân'ında (131) pirinçden peydâ olup, gemilerde nasarâlar çalar.

[8.] *Sâzende-i İngiliz borusu*
Neferât kırk (132). Bu (sâz) dahı pirinçten egri bir borudur. Ammâ içinde ince pirinçten dilleri var.

[9.] *Sâzende-i Ergânün borusu*
Neferât 15 (133). Alaman çamûslarının boynuzların ince edüp, içine tel diller koyup çalarlar. (Bir acib ve garib temâşâ edecek sâz-ı dâvûdidür) (134).

[10.] *Sâzende-i Ağır-tanbûrası* (135)
Neferât 200. (Bu sâz) Leh vilâyeti Danıskası'nda (136) yepdâdur. Demirdendir. Orta dili vardır. Urus ve Leh usakları çalarak (ve) oynayarak ubür ederler.

[11.]
[1 §] Bu bâlâda tahrir olunan on aded sâzendegân-ı Nefir [ciyân] ve Surnacıyân, cümlesi bir perde olup, "boruda peşrev c'maz", ammâ her bir fırkası birbirlerine peyrev olup, mekaam-ı Rehâvi'(de) Süznâk faslı ile ubür etdiklerinde âdeme dehşet hâsıl olup, vücûd-i insâna bir lertzân hâsıl olup, dembeste ve hayrân olur. Güilyâ sûr-i İsrâfil (137) işitmişlerdür.

[2 §] Ammâ cümle borulardan turumpata ve ergânün ve loturyân ve ingilis borularının vakt-i seherde savt-ı hazinleri âdemi mest [ü] medhûş ve bi-hûş eder. Bu üstâd-ı kâmiller dahı bu yüzden arz-ı ma'rifetleriyle güzer ederler.

[G.] Fasl-ı sâdis

[1.] *Sâzende-i Câm dümbelekciyân* (138)

Neferât 30 (139). Fırleri Âsım-ı Tâ-yifi'dür (140). Hazret-i (Risâlet-penâh-ı) deblek ile sahûra kaldurur idi. (Ramazan-ı şeriflerde).

[2.] *Sâzende-i Cömlek deblekçi*
Neferât 500. (Bu sâz da) Mısır'da te'lif olmuşdur. (Bu sâz) Mahmil-i şerif alay-ında dahı çalınur.

[3.] *Sâzende-i Yemen deblekciyân*
Neferât 12. Biri dübelek, biri dâyre gibi küçük dinkefdür. Bir yerde Akkâm-lar (141) çalar.

[4.] *Sâzende-i Makrafa dübelekçisi*
Neferât 13 (142). Mekke şürefâları

(143) çalar. Surre emini (144) ile Rum'a gelüp, alayda geçdiler.

[5.] *Sâzende-i Tablîbâzcıyân*
Neferât 100. (Bu sazı) ibtidâ Avcı İsmâ'il Nebî (145) çalmışdır. Kuş davulu (146) demekdür. Halâl sâzdur.

[6.] *Sâzendeğân-ı Çaganabâzân*
Neferât 200 (147). (Bu sâz) Acem'de Şir'i Hudâ (148) nâm bir pehlivân te'lifi-dür. Ammâ Rûm'da şöhet buldı.

[7.] *Sâzende-i Fîlcân* (149)
Neferât 100. (Bu sâz) sür-i Hümâyûn Şâh'da (150) Mugân-ı Hîndî (151) te'lifi-dür. Ammâ ibret-nümâ sâz olmuştur.

[8.] *Sâzende-i Kamış mızmarcıyân*
Neferât 100. Şeyh Şüsterî (152) ha-yâl-i zill (153) için te'lif etdi. Kamışdan dilim dilim yarılmış sâzdur (154).

[9.] *Sâzende-i Tarak Mızmarcıyân*
Neferât 100. (Bu sâzi) şehir gulâmları peydâ etmişlerdür. Ammâ cem'i peşrevlerde fasıl olunur sâzdur.

[10.] *Sâzende-i Sâfirıcıyân* (155).
Neferât 100 (156). Kuklabâzlar çalar. İki kemik pâresi arasında deri ile ağızda çalınup, kelimât olunur.

[11.] *Sâzende-i Safir-i* (157) *bülbül*
Neferât 300. Pîr [ü] müellifi Ebû Ali Sinâ'dur. (158) Bu üçyüz âdem (bir-den) bülbül gibi feryâd-ı günâgün ederek ubür ederler kim, güyâ hıyâbân-ı Acem'de giderler (159).

[12.]
[13.] Bu bâlâda tahrir olunan on a-ded (160) sâzende-i deblekçıyân ve tablî bâzân ve çaganabâzânlar, cümle . . . aded neferât, bir yere cem' olup, sâz ü sözlerle birhengâme ve fasl-ı azim ederek ubür ederler kim, güyâ kavm-i çamapür gelüp, geçmededür.

[2 §] Ammâ bu ibret-nümâ sâzende-gân-i deblekçıyânun Yemen debleginden ve Akkâm ve Meş'alcıyânun (161) Mak-rafa dübeleklerinden ve Kâse ve Fîlcân sâzlarından Murâd Han hazz edüp, huzû-runda vâfir fasıl ettirüp, Akkâm ve Meş'al-ci-başı'ya ihsân etdi.

[3 §] Bu sâzende-başı'ya yamak cüm-le yetmiş bir esnâfdur ve cümle . . . nefe-râtdur. Lâkin bu sâzendelerün dükkânları yokdur.

[H.]
[1 §] Hamd-i Hudâ bu mahalde sâz yapan üstâdlar ve sâzende ve hânendele-

rün ta'rif ve tavsifleri temâm oldı.

[2 §] Eger bu abd-i hakir-i pür taksir Evliyâ-yı bi-riyâdan su'âl olunursa, "Bu kadar sâzları ve müelliflerini neden bilür-siz?" denür ise, Arab ve Acem'de ve İsfec ve Nemse ve Leh ve Çeh (162) ve Dunkar-kız (163) ve Danimarka ve Danışka (164) kiralıkların geşt (ü) güzâr etdigümde, zikr olunan cümle . . . aded sâzların niçe bin o kadar ziyâde günâgün sâzlar gör-müşüzdür kim, inşallahu te'alâ seyyâhat et-digümüz kura ve kasabât ve sehr-i mu'az-zamları evsâflarınun kitâbetine mübâşe-ret etdigümüzde cümle sâzlarla ve sâzla-rının eşkâl ve sûretleriyle tahrir olunur.

[3 §] Ammâ bu bâlâda tahrir etdi-gümüz sâzların ummâleri ve sâzendeleri ve sâzları İslâmbol'a ve gayrı diyâra mah-sûs olan sâzlardur kim, anlar dahî şekl [ü] şemâyili ve kadd [ü] kaamet ve târlarıyla ve sûretleri [ve] tasvirleriyle mahallin-de yazılır. Zirâ bir zemân deryây-ı işka gavvâs olduğumuz mahalde âlüfte ve â-şüfteligimiz hasebiyle cümle hânende ve sâzende ve mutribân ve kaşerân ve med-dâhânlar ile ihtilât etdigümüz cihet ile cümle sâzlar ma'lûmumuzdur. Zirâ bu ed-nâ-yı garib bir zemân hâsırcı olup, tel ehlî geçinüp, sayır erbâb-ı me'ârifden girü kalmamış idük.

B e y t (165)

Kendüyi görmege yokdur hâcet
Bilmege 'arif ile nâdânı
Çöngini görmege zâhir olur.
Herkesün mertebe-i 'irfânı

mazmûnunca bu hakirün dahî haylı yâd-dâ-şı var idi.

[4 §] Ve bu bâlâda tahrir olunan sâz-ları ve sâzendeğânları ve müelliflerini Sultan-ı şü'erâ Nihâni Çelebi, "*Sâz-nâme-i dil-nivâz-nâme*" nâmında risâlesine nazar olunup, sâyile cevâb-ı şâfi andadur. Göre-ler kim, bu dünyâda ne kadar bin sâz var imiş. (Bitti)

(65) 50 : Sadece Bağdat'ta "55".

(66) Mağnisa : Osmanlı ülkesinin Asya ke-simindeki Anadolu eyâleti'nin Saruhan sanca-ğı merkezî idi. Anadolu beyliklerinden Saru-han-oğulları (1300 - 1410)'nın başşehirli olmuştur. Bugün "Manisa" deniyor.

(67) Tire : Osmanlı ülkesinin Asya ke-simindeki Anadolu eyâleti'nin Aydın sancağı'nda

bulunan bir kasaba idi. Bugün İzmir ili'ne bağ-lı / aynı adlı / ilçenin merkezidir.

(68) Aydın : Osmanlı ülkesinin Asya kes-i-mindeki Anadolu eyâleti'nin Aydın sancağı merkezî idi. Anadolu beyliklerinden Aydın-o-ğulları (1300 - 1403)'nın başşehirli olmuştur. Bu-gün aynı adlı ilin merkezî olan şehirdir.

(69) Saruhan : Osmanlı ülkesinin Asya kesimindeki Anadolu eyâleti'nin Saruhan san-cağı'dır. Merkezî Mağnisa (Manisa) şehri idi. Krs. 66. numaralı çıkma.

(70) Kara-biga : Osmanlı ülkesinin Asya kesimindeki Cezâyir-i bahr-i sefid (Kapudanpa-şa) eyâleti'nin Biga sancağında bulunan bir liman kasabası idi. Burada büyükçe bir Os-manlı tersanesi vardı. Bugün Çanakkale ili, Biga ilçesine bağlı bucak merkezî olan liman-dır.

(71) Sigla : Osmanlı ülkesinin Asya kes-i-mindeki Cezâyir-i bahr-i sefid (Kapudanpaşa) eyâleti'ne bağlı bir sancağı idi.

(72) Mentese : Osmanlı ülkesinin Asya kesimindeki Anadolu eyâleti'nin bir sancağı idi. Anadolu beyliklerinden Mentese-oğulları (1300 - 1425)'nin ülkesi olmuştur. Bu sancağın merkezî Muğla şehridir.

(73) Tanbûracıyân : Pertev'de "Tanbûrcı-yân".

(74) Mer'as : Osmanlı ülkesinin Asya ke-semindeki Zülkadriyye (Mer'as) eyâleti'nin Paşa sancağı merkezî idi. Anadolu beyliklerin-den Dulkadir-oğulları (1339 - 1521)'nin da baş-şehirli olmuştur. Bugün aynı adlı ilin merkezidir.

(75) Tel-tanbûracıyân : Pertev'de "Tel-tan-bûrcıyân", Üniv-B'de "İki tel tanbûracıyân"

(76) "Cem' olup..." dan sonra, Üniv-A'da "Abo! Vallahi kazanayım? deyü" vardır.

(77) 15 : Üniv-B ve Beşir'de "10".

(78) Mentese Muglası : Mentese sancağı'nın merkezî olan Muğla şehridir. Krs. 72 numaralı çıkma.

(79) Demür : Üniv-A'da "Timür".

(80) İkikçıyân : Pertev'de "İhikçıyân".

(81) Mansûr-i Reşidî : Kimliği bulunamadı.

(82) Demür : Üniv-A'da "Timür".

(83) Yonkarcı : Üniv-B'de "Tonkarcı".

(84) Demür-oğlu : Üniv-A'da "Timür-oğlu".

(85) Neferât 100 : Üniv-A'da yoktur.

(86) Tatar Han : Osmanlı devleti'ne bağlı

Kırım Hanlığı idarecilerine halk arasında ve-rilen ünvanıdır.

(87) Basra : Osmanlı ülkesinin Asya ke-simindeki bir eyâlet ve onun merkezî olan şe-hir idi. 1538 yılında Osmanlı hâkimiyetine

girmiştir. Bugün Irak devleti'nin güneyinde ve Şattülârab'ın sağ kıyısında bir şehirdir. (30 34 K - 47 50 D).

(88) Tayyâr Mehemed Paşa : Osmanlı veziriazamıdır. Babası Uçar Mustafa Paşa'dır. Kendisi de askerlik mesleğine girdi. Önce Ur-fa sancakbeği (1619), Lehistan seferi (1621)'nde kahramanlık göstermesi üzerine vezir rütbesi ile beglerbeği oldu : Haleb (1622), Sivas, Di-yarbakır (1630), Anadolu (1631), ikinci defa Diyarbakır (1632). 1638 Mayısında Bağdad sefe-rine katıldı. 27 Ağustos 1638 günü veziriazam-lığa getirildi. O yılın 23 Aralık günü Bağdad ku-satması sırasında kaleye taarruz ederken şehit düştü ve şehrin alınmasından sonra, orada gömüldü.

(89) Şâm : Osmanlı ülkesinin Asya ke-simindeki bir eyâlet ve onun merkezî olan ta-nınmış şehir idi. 1516 Mercidabık savaşın-dan sonra Osmanlı hâkimiyeti altına girmiş-tir. Bugün Suriye devleti'nin başşehiridir.

(90) Ali Nâd : Kimliği bulunamadı.

(91) Mahmil : Geniş anlamı ile, dört adam omuzuna veya deve üzerine yükletilerek, için-de adam veya eşya taşınan, büyük kutu biç-i-mindeki bir taşıma aracıdır (Taht-ı revân, Mahfe). İçindeki yüke de mahmil denirdi. Dar anlamda ise, Osmanlı devleti'nde her yıl Mek-ke ve Medine'ye gönderilen ve adına "Surre" denilen para ile hediye olarak eşya böyle bir a-raç içinde develere yükletilerek gitmesiyle ona da kısaca Mahmil denirdi. Krs. 141. ve 144. çıkımlar.

(92) 40 : Üniv-B ve Beşir'de "60".

(93) Mağrib : Osmanlılar'ca, kuzey Afri-ka'nın batı kesimindeki Tunus, Cezâyir ve Fas bölgelerine verilen toplu addır.

(94) Şeyh Şihâb : Kimliği bulunamadı.

(95) Fes vilâyeti : "Fâs" da denir. Kuzey Afrika'nın en batıda kalan bölgesidir. Osman-lılar buraya "Mağribü'l-akşâ" da derlerdi. Krs. 98. çıkma.

(96) Şîrâz : Safevi ülkesinin büyük ve mamur şehirlerinden idi. Bugün İran Şehin-şâhlığı'nda Fars ostânlığı'nın başşehiridir. (29 33 K - 52 36 D).

(97) Ondur : Üniv-B'de "15".

(98) Hudâ-dâd : Kimliği bulunamadı.

(99) Hâris-i Yemenî : Beşir'de "Yemini". Kimliği bulunamadı.

(100) On bir : Üniv-A'da yoktur.

(101) Bu başlık Üniv-A'da yazılmamıştır.

(102) Musul : Osmanlı ülkesinin Asya ke-simindeki bir eyâlet ve onun merkezî olan se-

bir idi. Bugün Irak devleti'nin kuzey kesiminde aynı adlı livanın merkezidir. (36 13 K - 43 10 D).

(103) Ca'fer-sâh : Üniv-A'da "Ca'fer-sâm", Üniv-B'de "Ca'fer Paşa". Kimliği bulunamadı.

(104) Dilli : Bağdat ve Pertev'de "Yelli" gibi, Besir'de düzeltilerek "Dilli", Üniv-A'da "Yilli", Üniv-B'de "Tilli".

(105) 62 : Üniv-A'da "63".

(106) Nâblûs : Osmanlı ülkesinin Asya kesimindeki Sâm eyaleti'ne bağlı, aynı adlı sancağın merkezi idi. Bugün Ürdün Hâşimiyeye devleti'nde ve Kudüs'ün 55 km. kuzeyindedir. (32 15 K - 35 16 D).

(107) Kamâme : "Kıyâme kilisesi" de denir. Kudüs şehrinde İmparator Konstantin tarafından 326 sıralarında yaptırılmış bir kilisedir. Yerinin Hz.-i İsa'nın kabri olduğu söylenir. Bu yapı Haçlılar eliyle, 1130 - 1140 arasında yıkılıp yenilendi.

(108) Üsküb : Osmanlı ülkesinin Avrupa kesimindeki Rumeli eyaleti'ne bağlı, aynı adlı sancağın merkezi idi. Bugün Yugoslavya Birleşik Sosyalist Cumhuriyeti'nin güney kesiminde Makedonya bölgesinin başşehridir (Skopje, 42 00 K - 21 30 D).

(109) Erdel : Osmanlı ülkesinin Avrupa kesiminde, devlete bağlı bir kiralıklık idi. Macarlar "Erdely", Rumenler "Ardeal" ve Sırlar "Erdel" derlerdi. Bugün Rumanya Halk Cumhuriyeti'nin batısında bulunan Transilvanya bölgesidir. 175 yıl Osmanlı hâkimiyeti altında kaldı.

(110) Nâsır-ı Tûsî : Bu isimle ünlü astronom ve devlet adamı Nasireddin Ebû Ca'fer Muhamed et-Tûsî (18 Şubat 1201 - 26 Haziran 1274) kastedilmiş olmalıdır. İlhanlı devleti'nde yaşamış ve tıp, fizik, astronomi konularında eserler yazmıştır.

(111) Mizmâr düdüğü : Üniv-A'da, sonra gelen "Sâzendegân-ı Danglyu düdüğü" kısmı ile karıştırılmıştır.

(112) Ruhâ : Osmanlı ülkesinin Asya kesimindeki Bakka eyaletinin bir sancağı ve onun merkezi idi. Bugün "Urfa" denir. Türkiye'de aynı adlı ilin başşehridir.

(113) Tırâbuzân : Üniv-A'da "Tarab-efzûn". Osmanlı ülkesinin Asya kesimindeki aynı adlı eyaletin merkezi olan şehir idi. Sultan Fâtiḥ Mehmed Han tarafından 1461 yılında alındı. Bugün "Trabzon" denir. Türkiye'de aynı adlı ilin merkezidir.

(114) Urus : Osmanlılar'ca İslâm kavimlerinden Ruslar'a verilen addır.

(115) Fırânda : Sadece Üniv-B'de "Kırânda". Besir'de de böyle yazılmış, fakat sonra kafın bir noktası kazanarak ilk şekle çevrilmiştir.

(116) Cem : Fars dâstânî tarihinde Pişdâdiler soyundan 4. hükümdardır. Ona "Cemsid" de denir (Krs. I. bahis'te 6. çıkma). Evliyâ Çelebi bu iki adı, ayrı kişiler gibi sayıyor.

(117) İskender : İslâm kültürünün, daha çok edebiyat alanında adı geçen dâstânî bir kişidir. "İskender-i Zülkarneyn" de denir. Hakkında çeşitli hikâyeler meydana getirilmiştir. Bu şahsiyet, Makedonya kralı Büyük İskender (m.ö. 356 - 323) ile çok kere karıştırılmıştır.

(118) Dârâ : Fars devleti'nde Keyâniler soyunun 9. ve sonuncu hükümdarı III. Dârâ (Darios)'dır. Büyük İskender ile yaptığı 334 Granikos ve 333 İssos savaşlarında yenildi. M.Ö. 330 yılında ölmüştür.

(119) Hüseyin Baykara : Timürlüler soyundan, güneybatı Türkistan hükümdarı Ebülgazi Mirzâ Hüseyin (1430 - 1506)'dır. İyi bir devlet adamı, edip ve yiğit idi. Başta Ali-şir Nevâyî olmak üzere, koruduğu pek çok şahsiyet ile, parlak bir bilim ve sanat hareketi meydana getirmiştir.

(120) Sinân Şâh : Üniv-B'de "Sinân Paşa". Kimliği bulunamadı.

(121) 500 : Üniv-A'da yazılmamıştır.

(122) Menüçîr-i İrânî : Fars dâstânî tarihi'ne göre, Pişdâdiler'in 7. hükümdarıdır. Feridûn'un torunu ve İrec'in oğludur. Dedesinin yerine tahta geçti. Doğruluğu, iyilikleri ve ihsânı ile anılır.

(123) Borusî : Bu kelimenin okunuşu şüphelidir.

(124) Venedik : Venezia ve Lombardia bölgeleri ile Dalmasya kıyılarını içine alan aynı adlı Cumhuriyet'in başşehri idi. Adriyatik denizi'nin dibinde ve küçük adalar üstüne kurulmuş ünlü şehirdir. XVI - XVIII. yüzyıllar boyunca büyük bir bilim ve sanat merkezi olmuştur.

(125) Bu kısım Üniv-A'da çok eksiktir.

(126) Turumpata : Üniv-B'de "Durumpata".

(127) 77 : Üniv-B ve Besir'de "83".

(128) Pırak kal'ası : Avusturya İmparatorluğu'na bağlı Bohemya kralığı'nın başşehri idi. Çekçe "Prah", Almanca "Prag" denir. Elbe ırmağı'na dökülen Vltava suyu üzerindedir. Bugün Çekoslovakya Sosyalist Cumhuriyeti'nin başşehridir.

(129) Afrâsiyâb : Fars dâstânî tarihi'ne

göre, Turân'ın en büyük hakamı olan yiğit kişidir. Fars ülkesi'ni istilâ ederek Pişdâdiler'e son verdi. Keyâniler çağında Zâl-oğlu Rüstem ile uzun savaşlar yaptı. Sonunda Keyhüsrev tarafından öldürüldü. Türk rivayetlerindeki adı, "Alp Ertunga" dır.

(130) Arslân-sâh : Türkiye Selçuklu sultanı İzzeddin II. Kılıç-arslan (1156 - 1192)'ın on bir oğlundan biridir. Babası tarafından Niğde melikliğine tayin edilmişti. Ancak küçük yaşta olduğu için kardeşleri tarafından kısa süre içinde bertaraf edilmiştir.

(131) Felemenk Loturyanı : 1572'den beri bağımsızlık yolunda çalışan Felemenk, 1648 Vestfalya barışı ile, İspanya'ya bağımsızlığını kabul ettirmişti. Bu tarihten sonra Avrupa'nın deniz gücü ile başta gelen bir devleti oldu. Evliyâ Çelebi'nin işaret ettiği "Loturyan?" bölgesi tesbit edilemedi.

(132) Kırk : Üniv-B ve Besir'de "45"

(133) 15 : Üniv-B ve Besir'de sadece "5".

(134) Parantez içindeki kısım, sadece Üniv-A'da vardır.

(135) Tanbûrası : Üniv-B'de "tanbüri".

(136) Leh vilâyeti Danıskası : Lehistan kiralığı'nın kuzey kesiminde ve Baltık denizi'nin güneydoğusundaki Danzig körfezi'ni çevreleyen bölgenin adıdır. Merkez Lehlerin "Gdansk", Almanlar'ın "Danzig" adını verdikleri şehirdir.

(137) İsrâfil : İslâmlık'ta dört büyük melekten biridir. Âdem peygamber'e ilk secde eden meleklardan olup, Arşı omuzlarında taşır ve Levh-i mahfûz'u korur. Kıyamet-günü ruhların yine cesedlerine girmeleri için "sûr" u öttüreceklerdir.

(138) Dünbelekçiyân : Pertev'de "Deblekciyân".

(139) 30 : Pertev'de "300".

(140) Âsım-ı Tâyifi : Kimliği bulunamadı.

(141) Akkâmlar : Halk ağzında "Hakkâmlar" da denir. Osmanlı devleti'nce her yıl Mekke ve Medine'ye gönderilmesi âdet olan para ve armağanları taşıyan Surre alayının hizmetkârlarıdır. Bunlar Hicaz, Sâm ve Haleb'den gelmiş araplar idi. Alay gösterisi sırasında ellerinde küçük davullar, dümbellekler veya kılıç-kalkanlar ile önde oynayarak geçerdiler.

(142) 13 : Üniv-B'de "12".

(143) Mekke şürefâları : Osmanlı ülkesinin Asya kesiminde ve Arabistan yarımadası'nın batı yöresinde bulunan Mekke (Hicaz) şerifliği, yarı bağımsız bir bölge idi. Sultan I.

Selim Han tarafından 1517 yılında alındıktan sonra, burada Peygamber soyuna hürmet gösterilerek bir şeriflik kurulmuştur. "Şerif", Hz-i Muhammed'in torunu Hasan'ın soyundan gelenlere verilen bir ünvandır.

(144) Surre emini : Osmanlı devleti'nde, her yıl gönderilen Surre'yi korumak ve yerine teslim etmekle vazifeli bir memurdur. Aynı zamanda İstanbul'dan hacca giden büyük kafileye de başkanlık ederdi. Daha önceleri "Emirü'l-hacc" denirdi.

(145) İsmâ'îl Nebi : Dini inanca göre, İbrahim peygamber'in büyük oğludur. Adağı üzere babası tarafından kurban edilecekti, Melek Cebrâil'in getirdiği koç ile kurtuldu. Kâ'be'yi yapmaya memur edilmiştir. Hz-i Muhammed'in eski atası sayılır.

(146) Kuş davulu : Üniv-A'da "Kuş tabil-bâzi".

(147) 200 : Üniv-B'de "20".

(148) Şir-i Hudâ : Kimliği bulunamadı. Halife Ali (598? - 661)'ye aynı lakap verilmiştir.

(149) Fincân : Sadece Üniv-A'da "Fincân".

(150) Mümâyîn Şâh : Hindistan'daki Babur-oğulları devleti'nin 2. hükümdarıdır. (1530 - 1556). Babası Babur'un yerine tahta çıktı. Ülkesini genişletti ve Osmanlı devleti ile de münasebet kurdu. Bilim ve sanat hâmisî olduğu gibi, kendisinin de bir divânı vardır.

(151) Mugân-ı Hindî : Metinde tek kişi yerinde kullanılmış gibi görülen bu deyim "Hindî Muglar" demektir. Ateşe tapan Zerdüştdininde olanlara, mecusîler'e "mug" denirdi. Evliyâ Çelebi, Hindistan'daki Muglar-ı kastetmiştir.

(152) Şeyh Şüsteri : XVI. yüzyılda tesbit edilmiş rivâyetlere göre, Karagöz oyununu Bursa'da tanıtmış bir kişidir. Bu bilgiye göre, Şeyh Mehmed Tüsteri (Şüsteri), İran'ın Tüster şehridir. Sultan I. Murâd Han çağında (1360 - 1389) Bursa'ya gelmiştir. Tasavvuf ile meşgul idi. Şüster, bugün İran'da Huzistan ostanlığı'nın merkezi Ahvân'ın kuzeyindedir (32 07 K - 48 59 D).

(153) Hayâl-i zill : "Gölge oyunu, Karagöz oyunu" anlamında bir deyimdir.

(154) Bu kısım Üniv-A'da yazılmamıştır.

(155) Safirciyân : Besir ve Pertev'de "Safirciyân".

(156) 100 : Pertev'de "310".

(157) Safir : Besir ve Pertev'de "Safir".

(158) Ebû Ali Sinâ : Evliyâ Çelebi bu isimle, bazı kaynaklarda da böyle anılan, Ebû Ali

Isparta'ya Ait Gülyağı ve Camii Rivayeti

Derleyen : Nevzat GÖZAYDIN

Çok eski zamanlar Isparta taraflarında bir gülyağı çıkarıcısı varmış ve çok zenginmiş. Hele bir yıl, tam kırk deve yükü gülyağı çıkarmış gül bahçesinden. Bu gül yağlarını kırk deveye yüklemiş ve biricik oğlunu karşısına alarak :

— “Dinle beni oğlum, demiş. Bu yıl, bu gül yağlarını satmağa seni yolluyorum. Gidip satacaksın. Fakat... Evet, işin bir fakatı var. Bu gül yağlarını çok zengin bir kişiye satmak istiyorum. Alıcının zenginliğini de şöyle anlayacaksın. Bak, yalnız bir kişi olacak, birkaç kişi birleşip almayacaklar. Sonra, alan kişi sadece bir çeşit para verecek. Karışık onluk, beşlik vermek yok. Hepsisi onluk veya hepsi beşlik olacak.”

— “İlahi babacığım. Senin fikrini şimdi

el-Hüseyin (980 - 1037)'i kastedmiş olmalıdır. Daha çok “İbn Sinâ” diye tanınmış büyük filozof ve bilginidir. Batılılar’ca “Avicenna” adı verilmiş idi. Felsefe, mantık, tasavvuf, tıbbiyat, tıp v.s. konularda eserler yazmıştır.

(159) Bu kısım Üniv-A'da, bir sonraki kısmın arkasına yazılmıştır.

(160) On aded : Halbuki metnin bu faslında “on bir aded” sözünde esnâfı ele alınmıştır.

(161) Meş'alciyân : Geceleeri ortalığı aydınlatmakla vazifeli bir sınıftır. Çeşitli yerlerde böyle vazifelliler vardı. Bunlardan biri, Saray teşkilâtında ve kâpıcılar arasında idi. Diğeri de Surre alay'ında bulunan Meş'alciiler'dir. Bunlar alay sırasında ve konak yerlerinde ellerindeki meş'aleleri yakarak, ortalığı aydınlatırlardı.

(162) Çeh : Osmanlılar'ın, İslâv kavimlerinden Çekler'e verdikleri addır.

(163) Dunkarkız : Bazı araştırmacılara göre, Evliyâ Çelebi bu isim ile, Fransa'nın kuzeybatısında ve Kuzey denizi kıyısındaki Dunkerque şehir ve limanını kastedmiştir. Halbuki sıralayışa bakılırsa, bir bölge adı olmalıdır. Bu bakımdan kesinlikle yeri bulunmuş sayılamaz.

(164) Danıska : Lehistan'ın kuzey kesimindeki Danzig bölgesidir. Krş. 136 nr.-lı çıkma.

(165) Beyt : Bu manzûme, beyt değil, iki beyitlik bir “nazam”dır. Vezni, Remel bahrinden “fâilâtün, feilâtün (fâilâtün), fa'lün”dür.

anladım. Bu yıl niyetin yok bu gül yağlarını satmağa. Sen ne dersin? Tek bir adam kırk deve yükü gül yağını alıp da ne etsin? Haydi akıllının biri çıkıp aldı diyelim, fakat kırk deve yükü bu, baba! Bunu ödeyecek parası olsa bile, paranın aynı cinsten olmalarını nasıl sağlasın? Bu kadar bol paraynereden bulacak?” demiş. Babası :

— “Ben bilmem ve de karışmam. Benim-kisi merak; memleketin en zengin adamını anlamak dileğindedim. Sen hele bir yola çık bakalım.” demiş.

Delikanlı peşinde kırk deve yükü gülyağı ile yola çıkmış. Aylarca dolaşmış. Çok müşteri çıkıyor, fakat bütün bu müşteriler babasını şartlarına uymuyormuş. Ya beş-altısı toplanıp “alalım birlikte” diyorlarmış veya aynı cinsten parayı iştince “sen delir, din mi?” diye soruyorlarmış.

Günlerden sonra nihayet bir şehre uğramış, delikanlı. İndiği anda, gül yağına talep olan müşterilere satış şartlarını peşin peşin söylemiş. Bunu işitenler de dudak büküp birer birer oradan ayrılmışlar. Delikanlı gece yatmağa hazırlanırken bir adam ona doğru gelmiş :

— “Ben senin şartlarını öğrendim. Gül yağlarının şöhretini de işittim. Ben alıyorum bütün mallarını. Sen de al şu parayı. Yarın filan yere yıkacaksın mallarını. Kapılarını boğaltıp giderken de sana paranın geri kalan kısmını yine bunlar gibi kırmızı beşbirlik olarak vereceğim, istediğin gibi hepsi kırmızı beşlik olacak. Kabul mü?” demiş.

Delikanlı önce kulaklarına inanmamış, sonra verilen peye baka baka bir türlü inanamıyarak sabahı etmiş. Sabahleyin kırk deveyi peşine takıp tarif edilen yere gitmiş. Geceki alıcı ondan önce gelmiş, onu beklemiş. Orada bir inşaatın başında duruyormuş. Orada da bir sürü işçi çalışıyormuş. Alıcı :

— “Hoş geldin” demiş. “Gül yağlarını şuraya dök. Ben yerini hazırlattım. Bir cami yaptırıyorum burda. Çok zengin olduğum için yaptırdığım caminin diğer camilere benzemesini istiyorum. Onun için, harcı kararken su yerine gülyağı kul-

lanacağım. Böylece yarın, öbürün bu camiye giren, namaz kılan müslüman kardeşler güzel kokular içinde ibadetlerini yap-sınlar.”

Delikanlı akşamdan beri şaşkınmış. Kırk deve yükü gül yağını kumlarla yapılmış bir havuzun içine dökmüşler. O canım gül yağlarını, o bir damlası bir altın eden gül yağlarını hiç acımadan harcın içine katı-vermişler. Delikanlı parasını hepsi de beşi-birlik altın olarak almış. Bu adamın zenginliğinin verdiği şaşkınlık içinde memleketi-ne dönüp durumu babasına anlatmış. Babası da buna çok sevinmiş :

— “Yaşa oğlum.” demiş. “Merakımı giderdin. İnşallah ilk fırsatta o memlekete gidip şu zengin ve dinini seven kişiyi bulup ziyaret ederim”.

Aradan aylar, yıllar geçmiş; ama yağcı bir türlü vakit bulup da o zenginin memleketine gidememiş. Nihayet bir gün, işle-rini şöyle böyle düzene koyup yola çıkmış. Gide gide o memlekete varmış. Hemen Gülyağı Kokan Cami'yi bulup o güzel kokunun içinde öğle namazını kılmış. Camiden dışarı çıkarken de oralı birisine sormuş :

— “Arkadaş, ben buranın yabancısıyım. Buraya, bu camiye yaptıran zengini gör-meğe geldim. Acaba konağı nerededir? ”

— “Sorma bey. Şimdi onda ne konak var, ne de zenginlik. Hepsini tüketti. Anhyacağın iflâs etti.” Gülyağı şaşkınlıkla :

— “Aman nasıl olur bu? Onun gibi zengin, onun kadar dinine düşkün biri, nasıl olur da böyle fakir düşebilir?” demiş. Adam da :

— “Zengin, dinsever ama oldu bir kere. Sen onunla ille de görüşmek istiyorsan, çarşı hamamının külhanına git, orada bulursun”, diyerek yanından ayrılmış.

Gülyağı şaşkınlıklar içinde çarşı hamamına gitmiş ve kimseye bir şey demeden arka tarafa dolanmış. Orada, hamam külhanına, şu ateş yakılan yere açılan kapıyı bulup içeri bakmış. İçeride, büyük ocak başında sakallı bir adam varmış. Ocağa da odun atıyormuş. Gülyağı, merdivenleri inip içeri girmiş :

— “Selâmünaleyküm” diye adama seslenmiş. Ocağın başındaki hiç cevap vermemiş. O da selâmını üç kere tekrarlamış. Yi-ne cevap yok. Başlamış beklemeğe... Biraz

sonra ateşçi ihtiyar :

— “Ve aleykümüsselâm” diye selâmı. nı karşılamaş.

— “Kusura bakma, hem odun atıyor, hem de namazımı kılyordum. Buyurun, bir isteğiniz mi var? Benim buraya, yıllardan beri ilk defa olarak beri insan giriyor.” demiş. Gülyağı, bu zavallının haline bakıp ağlamasını zor tutuyormuş :

— “Şey, sen hani şu camiye yaptıran değil misin?”

— “Evet, benim, ya sen”?...

— “Ben de... Nasıl söyleyeyim? Sana gül yağlarını satan delikanlının babasıyım. Şartlarını aynen kabul eden bu zengini görmek hevesiyle taa buraya kadar geldim. ama senin bu durumun beni şaşkına çevirdi. Nedir bu halin ey zengin kişi?”

— “Yoo, yooo... Ağlama, diye atılmış ateşçi ihtiyar. Ağlama, bu düşmeyi hakket-tim. Niçin mi? Bak, anlatayım. Dünya parası ile çok şımarmışım. Hele öylesine bir cami yaptırıp vakıflara hediye ettikten sonra bütün dağları, tepeleri ben yarattım sandım. Bir gün, işte o camiden çıkıyordum. Avlu kapısının orada, yere düşürülmüş yarım dilim ekmeğe gördüm. Eğilip almam gerekti, alıp öpmem gerekti. Fakat dedim ya, gururlanmıştım artık. Eğilmeyi kendime yediremedim ve ekmeği şöyle ayağım-la dürttüm ve kenara itiverdim. İşte değil o günden, o dakikadan sonra işlerim tersine döndü. Seldi, yangındı, hırsızlık, batmaydı, çürümeydi, yıkılmaydı hepsi geldi başıma. Altı ay içerisinde o yarım dilim ekmeğe muhtaç hale geliverdim. En nihayet işte bu külhanda, günde yarım ekmeğe karşılığında bu işi bulabildim. Şimdi burada durmadan çalışıyorum”.

Gülyağı göz yaşlarını silip.

— “Gel, demiş. Seni buradan kurtarayım. Yardım elimi uzatıp eski günlerine döndüreyim seni”.

— “Hayır, hayır, demiş ateşçi ihtiyar. Ben burada bir gururlanmayla ekmeği, o nimete ayak vurmanın cezasını burada, bu dünyada çekmek istiyorum. Burada ateşle yanayım, yalnız cehennemde değil. Onun için, beni sen yine burada bırak. Kendi işi-ne bak. Hadi, uğurlar olsun...”.

(Anlatan - Ali Barlas, 6.3.1901 doğumlu. Bur-salı. Bu derleme Ankara'da 1971 Şubat'ında yapılmıştır).

Bayburtlu Celâli Kars'ta

— III —

Yazan : Hikmet DİZDAROĞLU

Aruzlu Şiirleri

Gazeller

— 14 — (28)

Gonca gül vafında ey dil günde bir ... (29) geç
Tuti veş ... (30) Geç

Etiler aşk ehlini efsâne-i Mecnûn'a kayd
Düştü bu sahrâ-yı ... (31) küssa-i Leylâyı geç

Kande âh etsem seni eyler şikâr sayyâd-ı aşk
Var kanaat küyuna bir sûret-i Anka'ya geç

... (32) maksûduna ... (33) fenâda sabretmiş
Gelir rıza dergâhına bir küşe-i ihfâya geç (34)

Ebsem ol bir saat-ı eşref bulunsun Ahteri (35)
Çek ... (36). bir küh-i istiğnâya geç

— 15 —

Eyâ beyt ü binâ-yı senk-i mermer Yâzıcızâde
(37)

Eren gülzâr-ı kasr-ı lâl ü gevher Yâzıcızâde

Eğer ... (38)
Otağı nur şarâb-ı âb-ı kevser Yâzıcızâde

Ne bağdan zerre serpilmiş ... (39) almış gül ü
reyhânı

Durağı nân-ı pustur (?) misk ü anber Yâzıcızâde

Sanasın (40) kevkeb ü ülker bürükmüş (41)
burç u eflâki

Karışmış nûr-i bedr ile giderler Yâzıcızâde

Yazan "Nasrûn Minellâh" bârekâllâh
mâşaaallâh

Konup göçen okur medhin överler Yâzıcızâde

İçenler cür'a-i câmin sanar (42) .. (43) makamın
Huda-yı Lemyezelden dilerler Yâzıcızâde (44)

O bülbül Dâvûd-avâzi hazâin genç-i esrârî (?)
Dilinde hıfz u tekrârî hünerler (?) Yâzıcızâde

Tamam bin üç yüz etmiş CELÂLÎ nakd-i
bünyâdı

Demerkant, Kandehar şehrin değerler
Yâzıcızâde

— 16 — (45)

Yakamdan ei götürsün ehl-i zâhîr bilmez (?)
murâdı
Gazel yâd etmedir elbet bu cür'a câmin irşâdı

Bunü Nahnü Kasemnâ'da böyle yazmıştır üstâdı
Sakin sen ta'n taşından gör nice dir ehl-i berdâdı

Çıkar seb-u semâvâtâ yıkar âriflerin dâdı
Hudânın tahtigâhına dayanır âh ü feryâdı

— 17 —

Sabahın seher vaktidir ... (46) gitmez mi
Ben-i bimârinin özrûn götürsün yahşî tutmaz mi

Halâyık âciz oluptur zeminde âhım ödundan
Sabâ sultânıma söyle bu çile bâna yetmez mi

Çerağı şimdi yanmakta benimle hem-demi
yoktur
Figanımız arşa gitti acep hiç insaf etmez mi (47)

Alıp gönlüm apardı anda gelmiş kasd-ı cân eyler
Kerem bu canda alsa biter mi arz (?) bitmez mi

Chanda teşne-dil koymadı gün gün kandırdı (48)
Neden sehveylemiş bilmem banâ nevbet
gözetmez mi

Melâik zümresi billâh yekûnu seb'u
semâvât (49)

Dil-i zâr olduğum duydu o dildârım işitmez mi

Nola bir dem de şâd olsa benim tek nâçâr
billâh (50)

Murat etse o dildârım murat üzre yürütmez mi

CELÂLÎ âşika peymâne sunsun bâğ-ı
hüsünden

Benî mest eyleyen bülbül gören bir dâhi
ötmez mi

— 18 —

Gel ey zâhit suâl etme özüm mestur muyum
bilmem

Enelhak söylerim ammâ bu dem Mansur
muyum bilmem

Hudânın beyt ü binâsının harâb etmektedir
gözüm
Acep âkil veya mecnun veya mahmur muyum
bilmem

Ser-i uryânımı görsün beni bir özgeden sorsun
Özümden bi-haber viran muyım ma'mur
muyum bilmem

Bu abdal gezdiğim bir dilber ü mehpâre mi
yoksa

Nedir âhım cihanda bir ... (51) mecbur
muyum bilmem

Viran bâğında baygular (52) benimle hem-dem
olmuştur

Özüm baygu muyum, bülbül müyüm, efsur
(53) muyum bilmem

Derûnum yârasına eşk-i bârın merhem
olmuştur

Bu derdin tâlib-i dermânı veya meşkûr
muyum bilmem (54)

Bugün hep aşk ocâğında beni pervâne
saymışlar

Çerâğ-ı şem-i yakmakta böyle meşhur muyum
bilmem (55)

Ezel kâtipleri CELÂLÎ baktım ki kara
yazmışlar (56)

Bu defter ü bu kalemden memnun mestur
muyum bilmem (57)

— 19 —

Usandım sâki cânımdan o cânânı usandırdım
Cihan bâğında bülbülüm gülistânı usandırdım

Açılmaz baht-ı siyâhım tecelli bu, kader böyle
Kimé kim (58) merhabâ dedim o gün ânı
usandırdım

Harâbat câmu nûş ettim harâb ettim harâb
oldum

Eyvah ... (59) kılmadan cesed cânı usandırdım

Ezel kâtipleri-âciz-kalıptır (60) arz-ı hâlimden
Kitâbet koymadım gezdim her insânı
usandırdım

Cefâ vü cevr elinden yâhü billâh çok divan
gördüm
Sadâret sâhibi taht-ı Süleymân'ı usandırdım

Dil-i zahmımda al kanım gören ifrâtın el çektî
Bulunmaz merhemi ben dest-i Lokmân'ı
usandırdım

Okunmaz nazmım eş'ârım halâyık destine
verdim

Gedâ yu bâ y u sultân gerek hânı usandırdım

Sanâram (61) âb-ı çeşmimdir senk-i sahrâyı
kandîrân (?)

Ne haldir büsbütün âlem-ve-çihânı usandırdım

Şikâyet kıldî gök ehli CELÂLÎ âh ü zârımdan
Melâik zümresi dergâh u divânı usandırdım

— 20 —

Ezel kâtipleri bahtım böyle divâna yazmışlar
Sine uryan dide giryan cigâr püryâna yazmışlar

Halâik cem'olup saf saf şu dem durdukta
divâna

Tecelli bu, kader böyle bizi efsâne yazmışlar

Kiyamet haşre dek kurtulmayam ben bu
melâmetten

Cünûn ismiyle yâd etmiş o defterhâna
yazmışlar

Diyerler (62) kâfire cennet haramdır (63)
pây olmaz

Neden ya senk-i mermerde küfrü imâna
yazmışlar

Nedâmetten değil ammâ ne amel kim o
defterde

Okur hepsinden katmazlar anı bir yâna
yazmışlar

Riyâdan korkmaz ol söfi sakınmaz kizb ... (64)
Neden kim hayr sarfetmiş (65) bir dâne
yazmışlar

Sanemler murg-ı dilde bu aşkı (66) dilber
Ne sehvetmiş ki gevher kadrini noksâna
yazmışlar

Inanmaz münkir-i billâh çekilse çarhı . . . (67)
birden
Bihamdillâh ki lânet taşını Kur'âna yazmışlar

CELÂLÎ bir dîvan kurmuş yekûnu erbâb-ı
kâmil
Gelen mehpâreler yekten (68) beni tek hâne
yazmışlar
(Gelecek yazıda bitecek)

(28) Bu gazelin bulunduğu sayfa, incelediğimiz cöknün son yaprağındadır. Sayfa islanmıştır, birçok sözcükler okunamaz durumdadır. Aruzlu şiirler genellikle bozuktur. Yazının kötülüğü ve yazının (imlânın) kurallara uymazlığı, şiirleri cönke işleyen kişinin yeterli bilgiden yoksun oluşu bu sonucu doğurmuştur.

(29) (30) (31) (32) (33) Okunamadı.

(33) Okunamadı.

(34) Bu dizide ölçü bozuktur.

(35) Elimizdeki cöknün parçası, bu beyitle sona eriyor. Öteki yapraklar yoktur. Bu beyit gazelin son beyti ise, o zaman, Celâlî'nin değil, Ahterî mahlaş bir ozanın olması gerekir. Değişik bir yazı ile yazılmış olması, bu kaniyi kuvvetlendirmektedir.

(36) Okunamadı.

(37) Yazıcazadeler, Erzurum'un tanınmış bir ailesidir. Bu adda bir de çeşme vardır.

(38) (39) Okunamadı.

(40) Sanasın : sanırsın ki.

(41) Bürükmüş : bürümüş.

(42) Sanar : sanır.

(43) Okunamadı.

(44) Bu dizinin ölçüsü bozuktur.

(45) Bu parça eksiktir, çünkü üç beyit halinde.

(46) Okunamadı.

(47) (48) (49) (50) Bu dizelerin ölçüsü bozuktur.

(51) Okunamadı.

(52) Baygu : baykuş.

(53) Efsur : serçe.

(54) (55) (56) (57) Bu dizelerin ölçüsü bozuktur.

(58) Kime kim : kime ki.

(59) Okunamadı.

(60) Kalıptır : kalmıştır.

(61) Sanaram : sanırım.

(62) Diyerler : derler.

(63) (64) (65) (66) (67) Okunamadı.

(68) Yekten : birden, birden bire, durup dururken.

Bize gelen KİTAPLAR

● Nabi BELEKOĞLU : "Erzurum Türküleri". Eser iki bölüme, türküler de se. kız bölüme ayrılmıştır. Başında önsöz ve giriş kısmıyla Erzurum Türkülerinin Özellikleri yer almıştır. Metinler bölümü notlu ve izahlı verilmiştir. Sonunda da indeks ve bibliyografya mevcuttur. Kurşunlu Camii Sk. 16, Erzurum, adresinden edinilen kitap 23,5 X 16,5 Cm boyunda, 224 sayfa 15 lira.

● M. Âdil ÖZDER : "Artvin ve Çevresi". Kurtuluşunun 50. yılı dolayısıyla hazırlanmıştır. Artvin Turizm ve Tanıtma Derneği Ankara Merkezi Yayınları : 2. 20 X 14 boyunda, 232 sayfa, 10 lira.

● M. Adil ÖZDER : "Resimli Artvin İli Bilgileri". I. Kitap 20 X 14 boyunda, 96 sayfa, 4 lira.

● Suha MERMERCİ : "Kalkınmamızın Devamında Sihirsiz Değnekler". Yurdumuzun kalkınması için yapılması gerekenler hakkında düşünceler. İsteme adresi : P.K. 374, Karaköy — İstanbul. 20 X 14 boyunda, 180 sayfa, 10 lira.

● Remzi ÖZÇELİK : "Bekleyenler". Piyas, 3 perde, 7 tablo. Yağmur Yayınevi, P.K. 72, İstanbul. 20 X 13 boyunda, 136 sayfa, 6 lira.

● TDK : "Millî Eğitim Bakanlığının 1000 Temel Eser Dizisi Üzerine Rapor". TDK Yayınları : 327. 1000 Temel Eser serisi hakkında TDK'nun görüşleri. 20 X 14 boyunda, 40 sayfa, 2,5 lira.

● Ord. Prof. Dr. Hamit Nafiz PAMİR - Doç. Dr. Önder ÖZTUNALI : "Yerbilim Terimleri Sözlüğü". TDK Yayınları : 320. 20 X 14 boyunda, 192 sayfa, 6 lira.

● İsa KAYACAN : "İrezillik Birikintileri". Öyküler. Ece Yayınları : 31, Öykü Dizisi : 2. P. K. 9, Samanpazarı - Ankara. 20 X 14 boyunda, 66 sayfa, 5 lira.

● Şerafettin EREL : "Önemli Bir Kaç Kitabe". Yazarın kendi yayını. Baha Matbaasında basılmıştır. 24 X 17 boyunda, 8 sayfa. Fiati yazılı değil.

Kitaplar Arasında :

"Emrah ile Selvi,,"

Yazan : Nejat BİRDOĞAN

Aralık ayı içerisinde Ercişli Emrah'la Selvi Han arasındaki sevgiyi ve bu yüzden başlarından geçen olayları anlatan bir kitap daha çıktı. (*) Kitabın çıktığını gazetelerdeki kitap haberlerinden şu şekilde okuduk. "Emrah ile Selvi : Egenin usta anlatıcısı Fuat Edip Baksı, Emrah ile Selvi arasındaki aşk macerasını değerli kalemle anlatıyor."

Sayın Fuat Edip Baksı'yı çeşitli aruz denemeleriyle tanırdık. Kendisini görmüşlüğümüz yok. Ancak,

Ol bahçeye girmişler için hû diyelim hû...

dizesi bile aruz, gönül ve divan alanındaki ustalığını anlatmaya yeter.

Ancak aruz bilgisinde ve kullanımında, divan kültüründe usta olan Sayın Baksı, halk kültüründe, o denli usta ve çalışkan görünmedi bizlere. Bu kitap ile, Ercişli Emrah'a hiçbir yenilik getirmediğinden başka, var olan yazılardan da faydalanmamış. Emrah üzerinde aşağı yukarı hiçbir çalışma yapmamıştır. Bu kitaba da bir çalışma denemez. Nedenlerini sıralıyalım.

1 — Herşeyden önce kitabın üzerinde, "Yazan - Fuat Edip Baksı" diye bir sözcük yığını var. Neden, "yazan"? Hemen söyleyelim ki halk hikâyelerimizde "yazan" olmaz. Ya "derleyen" veya "hazırhyan" olur. Fuat Edip Bey, oturup yeni bir Emrah ile Selvi yazmamış ki, Olsa olsa yarım yamalak bir ozandan derlenmiş olacak. "Kimden derlenmiş, nerede derlenmiş?" bunlar da yok. Bugünkü halk hikâyelerinde derlemenin yapıldığı yer ve kişi çok önemli yer tutmaktadır. Ayrıca derleme dilinin olduğu gibi aktarılması gerekir. Elimizdeki kitapta İstanbul konuşuğu vardır. Halk hikâyelerimizde İstanbul ağzı, Kerem ile Aslı'nın İstanbul baskısı ve Köroğlu kollarının bir kısmının dışında yoktur. Ercişli Emrah'ta ise hiç yoktur. Öylesine yoktur ki Rahmetli Fuat Köprülü bile "Türk Saz Şairleri" kitabının Erzurumlu Emrah bölümünde "Bir de Ercişli, Van bölgesinde yaşayan ve hayatı etrafında bir hikâye meydana getirilen Emrah varmış. Ben duymadım." diyor. Ercişli Emrahın bu serüveni, Erciş, Erzurum, Kağız-

man, Diyarbakır, Iğdır ve Revan ağzlarında vardır. Özbek ve Uygurlar arasında da Emrah hikâyesinin çeşitli isimlerde ve şekillerde yaşadığını okuduk. Gelecek yazılarımızda bundan konu edineceğiz. Baksı'nın kitabında Viranşehir bölümünde bir "gede" sözcüğü geçiyor. Yalnız Kars, Iğdır yöresinde kullanılan bu sözcük Viranşehir bölgesinde bilinmez bile. Başka da yöresel konuşmalarla ilgili sözcük yok.

2 — Kitabın başlangıç bölümünde 12 sayfalık bir Nişabur Şahı ve Rüyası bölümü var. Diğer derlemelerdeki ve diğer halk hikâyelerindeki Şah Abbas karşılığı olarak düşündüğümüz bu Şahın ve rüyasının Emrah hikâyesini nereden etkilediğini anlamadım. Öyle görülüyor ki çok kısa olacak bu kitabı genişletmek için cümleler eklenmiş. Emrah ile Selvi hikâyesinin çeşitli derlemeleri hakkında bir de kendi çapımızda bu dergide yazılar yayınlamıştık. Yaşadığı çağ ve özellikleri iyiden iyeye belli olan Ercişli Emrah'ın kendisinde ve hikâyesinde oldukça arı dil vardır. Emrah, kendi dili dururken "yad el'e" kaçan kişilere "soyu bozulmuştur" der. Hal böyle iken Sayın Baksı'nın kitabında Ömer Hayyam'dan rubailer okumaktayız. Yok böyle birşey Emrah anlatımlarında. Halk ozanı sokar mı hikâyesine farsça rubailer? Ne bilir hikâyeleri anlatan âşıkalar rubaiyi? "Leylâ ile Mecnun" gibi hikâyeyi anlatan nice âşıklar gördük ki Nizamî'yi bırakın Fuzulî'nin bile adını duymamıştı.

3 — "Nişabur Şahının dünyayı dolaşmak için izin alan âşıkaları Şiraz ilinde Azer Han'ın âşıklarıyla karşılaşmak isterler. Azer Han'ın baş âşığı Ferhat yenilgi korkusundan Azer Han'ın topraklarını terkeder. Türk toprağına geçer. Ve en sonra Erciş'e gelir. Ercişin en büyük adamı (ifade aynen böyle) Muratoğlu'nun konağında

Bu dağın ardı ekim,

Yitirdim elimdekin.

Herkes dışına bakar,

Bilemez içimdekin.

mânisini söyler."

İşte burası hiç olmadı Sayın Baksı. Emrah'ın Erciş'e nereden geldiğini Biz, Türk Dili dergisinin Aralık / 1961 sayısında in-

celemiştik. En uzak il olarak derlemelerimizde Tiflis'ten geliş motifi vardır. Halk Hikâyelerimizin hiçbirinde Şiraz İli ve Azer Han adları yoktur, Emrah'ın babasının adı Ahmet'tir. Hiçbir âşık bunu Ferhat diye göstermedi. Halk hikâyelerimizden Tahir Mirza dışında hiçbirinde mâni yoktur. Nereden derlediniz bunu?. Emrah'a da mâni söyletmişsiniz. Gerçi son yıllarda bazı halk ozanlarımız hikâyeye anlatırken koşmalar arasında bir coşkunluk sonucu olarak bayat / cilâ / geraylı / mâni söylemekler ama eski hikâyelere karşı böyle bir işlemlerini görmedik.

4 — Emrah Erciş'te bâde içmiştir. Bu motif de hikâyeye geleneklerinin ruhuna uygun değildir. Bâde içecek aday, ya tekin olmayan yerlerde yatacaktır. Ya da çok büyük bir acıdan sonra uyuya kalacaktır. Durup dururken bâde içirmezler adama. Sonra "Aman oğul iç bu bâdeyi. İçersen bandedan daha iyi saç çalarsın." demezler ermişler. Şunu söyleyelim ki bâdede söylemek yoktur. Aşk vardır. Sevgi vardır. Saz sonradan gelir. Dervişin sazla ilişkisi yoktur. Haydi bunu da kabul edelim. Ancak bu rüyadan uyanan Emrah doğuşu (irtical) olan bir ozan olmuyor da:

*Derelerde saz olur,
Gül açılır yaz olur,
Ben yarime gül demem,
Gülün ömrü az olur.*

gibi basit bir mâninin arkasına sığınıyor. Bu da uydurma bir şey.

5 — Kitapta Emraha ait 22 deyiş var. Deyişlerdeki dörtlüklerin toplamı 49. Dikkat edilince görülür ki 20 den fazla deyiş ikişer dörtlükten ibaret. Halk ozanlarında en kısa deyiş 3 dörtlüktür. Nerede diğerleri? Ayrıca işin acı yönü de bu deyişlerin çoğunun Emraha özgü olmayışıdır. Şöyle ki, 37. Sayfada.

Yardım ki yurdundan ayak göçürmüş
dizesiyle başlayan 2 dörtlük Bayburtlu Zihni'nindir. Gerçi Emrah ile Selvinin Erzurum anlatımında buna benzer,

Yardım ki yurdunun bülbülü susmuş
Selvi göçmüş ıssız kalmış otağı,
dizeleriyle başlayan bir koşma var ama o bile Emrah'ın değildir. 42. Sayfada,

Be yârenler yine evvel bahardır.
dizesiyle başlayan dörtlük Gevheri'nindir. Doğuda yâren sözcüğü yoktur. 43. Sayfada,

Ben yeni düşmüşüm aşka, ataşa
dizesiyle başlayan koşma Sümmani'nindir.

*Ol bir ile bir olan
Cümle âleme dolan
Böyle sultanlık bulan
Kulluk bulası değil,
Erişmeyen vahdete,
Vahdetteki izzete
Girse bile cennete
Lezzet bulası değil.*

dörtlüklerinde nasıl Yunus Emre'yi görmez. Emrahta tasavvuf ne arar. Emrah, Hak âşığı değil, halk âşığıdır. Doğrudan doğruya fizik sevgisine bağlıdır. Buna benzer iki dörtlük de 51. sayfada var. O da,

*Emrahım abdal delidir,
Sözleri gerçekten velidir.*

dizelerini taşıyor, Emrah'ın "abdal" hıkla hiçbir ilgisi yoktur. 54. sayfada,

Behey elâ gözli canım,

dizesiyle başlayan koşma Karacaoğlan'ındır. 68. sayfadaki :

Bir dost bulamadım gün akşam oldu.

dizesiyle biten dörtlükler Kul Himmet'in, 69. sayfadaki,

*Göğsün açıp bana karşı
Çıkma beni öldürürsün.*

dizeleriyle başlayan koşma Gevheri'nin, 74. sayfadaki,

*Dolanı dolanı gelir,
Ölüm yavaşça yavaşça,*

dizeleriyle başlayan koşma Mesleki'nin, 80. sayfadaki,

Yiğit belli değil, mert belli değil,

dizesini taşıyan deyiş Seyrani'nindir. En sonda yazılı beşli bent ise Erzurumlu Emrah'ındır. Aslı 4 lüktür. 5 inci dize Sayın Baksın'ın "var idi gitti" ayağına "bitti" uyağıyla yakıştırılmıştır. Hiçbir halk hikâyesi,

"Ve hikâlemiz de burada bitti."

diye bitmez. Onun da ayrı bir töresi vardır.

6 — Baksı'nın hikâyesindeki yer adları ile hikâyenin en doğru şekli olması gereken Erciş anlatımının hiçbir ilişkisi yoktur. Tebriz'in yerini Nişabur, Sahat Çukuru'nun yerini ise Tebriz almıştır. Selvi'nin, kardeşleri tarafından Viranşehir'e kaçırılışını okuyoruz. Viranşehir, bizde yalnız Kerem ile Aslı hikâyesine girmiştir. Bu bölüm ve Cafer Dayı (Dâi olması ge-

Destanlar :

Çanakkale Zaferi ile İlgili Bir Destan

Yazan : M. Sabri KOZ

Savaş sırasında, savaştan sonra türkü yakmak, destan söylemek Türklerin köklü bir geleneği.. Bu alanın araştırmacılarından, saz şairlerinin yeniçeriler arasında çok yaygın olduğunu öğreniyoruz. Savaş alanlarına, sınır boylarına gönüllü olarak giden; sesiyle, sazıyla askeri coşturan saz şairlerinin varlığını bugün elimizde bulunan eserlerinden anlıyoruz. Hayatları, yaşadıkları yıllar hakkında en sağlam bilgiler de gene bu tür şiirlerinden çıkarılmaktadır.

18 mart 1915 günü Çanakkale'de kazanılan zaferin bağımsızlık savaşımızda en denli önem taşıdığı tarihcilerimiz ortaya koyuyorlar. Biz bu savaş üstüne düzenlenmiş bir destanı vereceğiz. Bunu zaferin kazanılmasından sonra ordu içinde dağıtılmak üzere hazırlanmış 16 sayfalık bir kitapçuktan aldım. Kitapçığın "Matbaa-i Askeriye" de basılmış olması, kapağında ve birinci sayfasında "Çelik Kaledeki demir orduya: / Hediyedir... Yiğit erler okuya!" dizelerinin bulunması ordu içinde dağıtılmak amacıyla basıldığı yargısını uyandırdı. Ayrıca, basım tarihi, olarak "Haziran 1931" tarihinin gösterilmesi de bu yargıyı güçlendiriyor. Kitapçıkta "Ölecek... Dönmeyecek" başlıklı ve "Nedim" imzalı bir şiir var. Destanın şairinin kimliği belli değildir.

CENK DESTANI

Akdeniz yolunun dağı ovası
Oldu baştan başa ateş yuvası

rek) yakıştırmadır. Cafer Dayı'nın hem Selvi'nin dayısı, hem de Mirzaları olan bir bey olduğu görülüyor. Bu, Erciş ağzındaki Kuğu Han'a karşılıktır.

Özetlemek gerekirse Sayın Fuat Edip Baksı, eline geçen iskeleti genişletmiş ve halk hikâyesi töreleriyle hiç ilgisi olmayan bir "yamamalar ve yakıştırmalar kitabı" ortaya koymuş. Okuyucuyu yanıltmak istercesine diğer halk ozanlarından çalmalar var. Bir kaynak olarak ele alınamaz.

(*) Emrah ile Selvi - Fuat Baksı, Kültür Kitabevi - İstanbul.

Orada her zaman yiğit askerler
Yapıyor kurşunlu şenlik safası
Edeyim hikâyet boğaz cengini
Boydık denizin kana rengini
Düşmanlar şaşırdu tuttu engini
Yaramaz onlara boğaz havası
Bin üçyüz otuzbir senesi erdi
Bize zafer ile şeref getirdi
İngiliz Fransız kapana girdi
Kısıldı boğaza gözü çıkası

Çanakkale'deki Karanlık Liman (1)
Oldu düşmanların başına zindan
Yiğitlik dersinden verdik imtihan
Tarihe yazılın şanlı gazâsi
İngiliz kendini ateşe attı

Beş Mart'da ummadık belâya çatdı
Ne kadar gemisi zırhlısı batdı
Ne direkler (i) kaldı ne de bacası
"Amiral" denilen koca serseri
On dokuz zırhlıyı sürdü ileri
Değmedi atdığı güllenden biri
Yıkıldı kurduğu emel binası

Bu doğuş pek yaman şanlı doğuşdu
Bütün gemileri boğaza üşdü (2)
Aldı cevabını sırt üstü düşdü
O büyük denizler kaplumbağası

Davet etmemiştin fakat geldiler
Davetsiz gelenler bulduğunu yer
Ne çare yok idi başka mâ-hazar
Yedirdin onlara top baklavası

Geceli gündüzlü toplar tüfenkler
Ateşe hazırdu düşmanı bekler
Gaybolmaz çekilen bunca emekler
Büyükdür İslâmın büyük Mevlâ'sı
Atın tosunlarım gülleniz sizin
Altını üstüne çeksin denizin
Ne Fransızların ne İngiliz'in
Kalmasın denizde bir donanması

Atın yiğitlerin durmayın atın
Düşmanın bağıra zehirler katın
İpini pazara çıkarın satın
Anlasın nasılmış Türk'ün şakası

Bir daha gelirse verin dersini
Gösterin onlara gemi tersini
Sıkın boğazını keşin sesini
İşitilmez olsun nâmi sedâsi

On iki Nisan'da kopdu kıyamet
Bu sefer karadan etdiler savlet
Ordumuz doğrusu eyledi himmet
Düşmanın verildi yine cezası

Her saat binlerce gülle savurdu
Dağları taşları yakdı kavurdu
Toprağı ateşle kanla yoğurdu
Ne çokmuş mel'unun topu bombası
Havadan denizden karadan yağın
Zehirli ateşle karardı cihan
İsterse dünyayı kaplasın tufan
Korkar mı Türk oğlu yok mu hayası
Ne şanlı askerdir yâ-Rab bu asker
Denizde karada belâsın buldu
Ne yanardağ tanır ne demir siper
Cihanda kimseden yokdur pervası
Ne kanlı ne canlı kavgalar oldu
"Kikirik" kahrından saçını yoldu (3)
Denizde karada belâsın buldu
Âleme şan verdi boğaz gavgası
Atıldık boğuşduk süngü süngüye
Bakmadık yaraya düşen ölüye
Sanki aç arslanlar daldı sürüye
Kırıldı binlerce düşman kafası
İngiliz kudurdu her yana saldı
Neye sarıldıysa elinde kaldı
Bir yılda bin yıllık ömrü azaldı
Ocağı sönesi adı batası
Dört aydır boğazda her gün her gece
Çalışıp duruyor bilâ-netice
Niyeti kaçmaktır zannım gizlice
Dayanmaz bozukdur onun mayası
Dostumuz Alaman Avusturyadır
Çaldık düşmanlara bir iyi satır
Yedi sopaları çifteli katır
Bizleriz Fir'av'nın bugün Musa'sı
Çok şükür Allahım çok şükür sana
Gösterdin hamdolsun bu günü bana
"Maşatlık" eyledin boğazı ona
Makbuldür Müslim'in elbet duası
Ey Türk oğlu yine keyfin yerinde
Ateşli yellere mi esdi serinde
Dökülen kanında gayret terinde
Okunur Resul'ün Hakk'ın rızası
Gece yarılardı herkes uyurken
Kimdir şu ıssız tepede-gezen
Uyumaz dolaşır her zaman neden
Aceb ne düşünür nedir hülyası
Uyumaz dolaşır nice zamandır
Halbuki taş değil o bir insandır
Hasnını bekleyen kızgın arslandır
Dinle bek nasıldır onun duası:
Kapuna sığındık aman yâ-Rabbi
Senin kullarıdır ihtiyar sâbi
Ağlatma bizleri evvelki gibi
Yetişir feleğin evr ü cefası
Neler çekdi neler zavallı millet
Gördüğü daima hakaret zillet

Yetmez mi çekilen bunca felâket
Aceb bu illetin yok mu devası
Rumeli yürekden çıkmadı hâlâ
Kanyor ciğerde açtığı yara
Milletin yüzüne sürülen kara
Silinsin kalmasın namus karası
Mübarek vatanda her karış toprak
Nice şehidlere olmuşdur yatak
Artık tâ kemiğe dayandı bıçak
Yanmışın ateşden yoktur pervası
Bir yana vatanım bir yana cihan
Taşını cevhere değişmem inan
Güzel toprağına olayım kurban
Vatanın olur mu değer bahası
Bu toprakda yatar dedemle babam
Ölürüm kabrine ayak bastırmam
Beni bugün içün doğurdu anam
Kahbedir çekmeyen vatan sevdası
Ey Oğuz oğlunun şanlı bayrağı
Gümüş ay yıldızlı anlı bayrağı
Gazâ günlerinin kanlı bayrağı
Yalçın kâfaların zafer damgası
Sen nice burçlara sâyeler saldın
Zaferler topladın şerefler aldın
Yüzlerce seneler yüksekte kaldın
Ey gönüller nuru gözler safası
Demirden ellerde gezdin dolaştın
Beldeler atladın denizler aşdın
Kabına sığmadın dünyaya taşdın
Düşman saflarının oldun vebası
Dilerim Allah'dan güzel bayrağım
Yerlerde görmesin seni ocağım
Gölgende uyusun yurdumla bağım
Solmasın yâ-Rabbi kızıl boyası
Makbuldür elbetde böyle ricalar
Mü'mine açıkdır daim semalar
Yükselsin gönülde arşa dualar
Doldursun âlemi "amin" sâdası
Tanyeri ağardı doğuyor mu gün
Yoldaşlar uyansın başlıyor bugün
Allah'ın izniyle yine biz bugün
Çekelim onlara meşe sopası
Yürü ey Türk oğlu yürü yoluna
Düşmanlar göz dikmiş İstanbul'una
Allah kuvvet vermiş senin koluna
Merd olan durur mu yok mu hayası
Yürü ey kahraman ordu sen yürü
Hürmeti şerefi ardınca sürü
Yürü duman gibi âlemi bürü
Parlasın yurdunun nuru ziyası
Yüzünü ağartdın yine milletin
Güldürdü İslâm'ı kanlı gayretin
Senin himmetindir senin himmetin
Devletin bugünkü şanlı bekası

XI. Türk Dil Bayramı ve Yunus Emre'yi Anma Törenleri

Yazan : İhsan HINÇER

5 ve 6 Haziran 1971 günleri Karaman'da düzenlenen Türk Dil Bayramı ve Yunus Emre'yi Anma Törenleri, dikkati çekecek bir biçim ve zenginlikte kutlandı. Bu törenlerin yapıldığı hemen hemen basınımıza aksetmedi, bölge gazeteleri ile TRT Radyo ve Televizyonu'ndan başka ilgilenen olmadı.

Bu yıl davetli olarak bulunduğumuz tören, 5 Haziran 1971 günü saat 10 da Konya Belediye Bاندosu'nun çaldığı İstiklâl Marşıyla başladı. Açış konuşmalarını sırasıyla Karaman Belediye Başkanı İnşaat Yüksek Mühendisi Özcan Genç yaptı, misafirlere hoş geldiniz dedi, daha sonra da Gençlik ve Spor Bakanı Sezai Ergun, Konya Valisi Ali Akarsu, Kültür Müsteşarı Mehmet Önder, töreni düzenleyen Karaman Turizm ve Eski Eserleri Koruma Derneği Başkanı Baha Kayserilioğlu, Türk Dil Kurumu adına Hikmet Dizdaroğlu ve Cahit Öztelli konuştu, öğretmen Abdurrahman Erdal Yunus Emre'den şiirler okudu. Daha sonra da geçit resmi yapıldı.

Aynı gün öğleden sonra çeşitli sergiler

Koyunu yüzerek kuyruğa geldin
Her yerde düşmanın bağını deldin
Âlemin gözünde yine yüceldin
Bizlere farz oldu hamd ü senası

Hamdolsun yâ-Rabbi lütfuna senin
Gösterdin aczini bize düşmanın
Şüphesi olmasın buna kimsenin
Büyükdür Allah'ın lütfu atası

(*) — Cenk Destanı, Matbaa-i Askeriye, Haziran 1931, 16 sayfa [2-12 — Cenk Destanı, 13-16 — Ölecek... Dönmiyecek], (12 x 17,5 cm.)
(1) — Karamanlık Liman: Çanakale Boğazı'nda müttefik devletlerin gemilerinden bazılarının Nusret gemisi tarafından mayınlanarak imha edildiği Anadolu yakasındaki yerin adı.

(2) — Üşdü : Toplandı anlamına gelen bir sözcük. Üşümeğe şeklinde de kullanılmaktadır.

(3) — Kikirik : Bu sözcük halk arasında dişlek olanlara verilen bir isimdir. Burada İngiliz askerleriyle alay ediliyor. Sözcüğün Kıbrıs'ta "girikirik" şeklinde yaşadığı bilinmektedir.

açıldı. Halk Kitaplığı salonunda bilimsel konferanslar verildi. Hikmet Dizdaroğlu Türk Dili, Cahit Öztelli Yunus Emre, Tahsin Ünal da Karamanoğlu Mehmet Bey konularında konuştu.

Gece, Nefise Sultan Kız Enstitüsü Salonunda Morcallı'lı Âşık Nuri saziyle irticalen şiirler okudu, Konya Halkevi ve Sağlık Koleji Halk Oyunları Toplulukları Yurd çapındaki oyunlarını oynadı.

Ertesi gün Halk Kitaplığı salonunda saat 10 da Hikmet Dizdaroğlu yine dil konusunda bir konferans verdi, Tahsin Ünal Karaman Devleti'nin Kuruluşu konulu bir konuşma yaptı. Bu arada şehrin çeşitli yerlerinde b'siklet, atletizm yarışmaları, koşullar, futbol müsabakaları, şenlikler düzenlendi.

Öğleden sonra ve gece Nefise Sultan Kız Enstitüsü Salonunda Yunus Emre anıldı, bir açık oturum düzenlendi, Açık oturumu Karaman Ortaokulu Müdürü Saim Açıkgöz yönetti. Daha evel Yunus Emre konusunda öz bir sunuşta bulundu, Cahit Öztelli "Yunus Emre Karamanlıdır" tezini belgelerle savunan bir konuşma yaptı, bunu Abdurrahman Erdal'ın izahlı, Etem Er, Hikmet Uğurlu'nun Yunus Emre'den okuduğu şiirler izledi. Daha sonra Ahmet Hatipoğlu'nun yönettiği ve Yunus Emre'den ilâhiler sunan Dinî Müzik Topluluğu'nun konseri yer aldı.

Programın ikinci bölümünde ise Ankara Radyosu Halk Musikisi Bölümü sanatkarlarından Özyay Gönülümün türküler programı yer aldı, Büyük takdir topladı. Müttafikibek Ankara Ticaret ve Turizm Yüksek Öğretmen Okulu'nun Halk Oyunları Grubu çeşitli bölge oyunlarımızı oynadı. Ankara'nın bu tek komple Topluğu haklı bir ilgi ile izlendi.

Karaman, Türk ve Türk Dili Tarihi'nde yeri olan müstesna şehrimizdir. Tarihi gözden geçirirsek, Karaman'ın aydınlık yüzü bütün zenginlikleriyle karşımıza çıkar:

"Genis ufuklu düzlüklerin ortasında bağ ve bahçeleri ile uzaktan bir vâhayı andıran

Karaman, tarihi değeri yanında, tabii güzellikleriyle de ilgi çekici bir yerdir.

Karaman'ın güney ve güney-batı bölgesindeki Dekeçatı, Köprücek ve Gökçe çam ormanları huzur verici güzel manzaralar doludur. İçinen 30 km. kuzeyinde yer alan Karadağ, gerek tarihi eserlerinin çeşitliliği gerekse kış sporlarının yapılmasına imkân vermesi bakımından ayrıca değer taşır. Karadağın yanında tatlı su gölü olan Süleymanhacı gölü vardır. Göle bol balık yaşar. Avcıların sık sık uğradıkları bir yerdir. Gölün çevresindeki sazlıklar av kuşlarıyla doludur. Diğer taraftan, Karadağ'da yaşayan yürüklükler, Türk folklorunu temsil eden canlı örneklerdir.

Karaman önemli kılan faktörlerin başında, Türk dilinin devlet dili olarak ilk defa Karaman'da kabul edilmiş olması gelir. Onüçüncü yüzyılda Anadolu'nun büyük bir kısmını ellerinde bulunduran Türk-Selçuklu İmparatorluğunda resmi dil farsça idi. Selçuklular Oğuz Türklerinden oldukları halde, devlet teşkilatına sızan İranlı mültöçlerin tesiriyle, Türkçeyi bir tarafa bırakmışlardı. Bu durumun doğuracağı tehlikeyi hisseden Karamanoğlu Mehmet Bey, Karaman Beyliğinin başına 1261 yılında geçince, devlet işlerinde Türkçeyi resmi dil kabul etmiştir. Daha sonra, 50.000 kişilik bir ordu ile Selçuklu devletinin başkenti olan Konyayı işgal eden Karamanoğlu Mehmet Bey burada da ilk iş olarak dil konusunu ele almıştır. Karamanoğlu Mehmet Beyin 13 Mayıs 1277 yılında Konyayı işgalinde çıkaracağı şu meşhur ferman, Türk dilinin özgürlüğünü sağlamıştır: "Bugünden sonra, divanda, dergâhta, mecliste ve meydanda Türkçeden başka dil kullanılmayacaktır." Bu ferman çıktıktan sonra, bütün Anadolu Türkiyesinde, ilk defa resmi dil Türkçe olmuştur.

Karaman; büyük İslâm şairi ve Türk fikir adamı Mevlânâ Celâleddin Rûmî'nin ilk gençlik hâtralarını taşıyan bir şehir olarak da ayrıca zikredilir. "Feygamber değilse de, kitabı vardır" diye tanınan Mevlânâ, 12 yaşında ailesiyle birlikte Karaman'a gelmiş, sekiz yıl Karaman'da kalmıştır. Mevlânâ, bütün tahsilini Karaman'da yapmış, gençliğini Karaman'da geçirmiş ve bu şehrin, huzur ve güzellik ilham eden mânevi havasında yetişmiştir. Karaman'da Gevher Hatun isminde bir Türk kızı ile evlenen Mevlânâ'nın meşhur oğlu Sultan Veled de Karaman'da doğmuştur. Mevlânâ'nın annesi Mü'mine Hatun ve ağabeyi Mehmet Alâeddin, Karaman'daki "Mâder-i Mevlânâ" isimliye tanınan Aktekke Camiinde yatmaktadır. Mevlânâ, birçok şiiirlerinde, Karaman'ın tabii güzelliklerini över.

Türk dili ile ilk defa ölmüş şiirler yazan bilgin Türk şairi Yunus Emre Karaman'da yattığıdır. 1249-1322 yıllarında yaşayan Yunus Emre ile hocası Tapık Emre'nin kabirleri, Yunus Emre câmininin içindedir.

Yunus Emre câmi, turistlerin sık sık ziyaret ettikleri bir yerdir. Anadolu'nun muhtelif yerlerinde Yunus Emre'ye ait olduğu ileri sürülen mezarların birer saygı nişanesi makam-

lar olduğu ve gerçek mezarın Karaman'daki mezar olduğu yakın zamanda, bulunan resmi belgelerle anlaşılmıştır.

Karaman'ın güney-batısındaki Yerköprü, eski devirlerde hükümdarların sayfiyesi idi. Burada Göksu nehrinin yaptığı çağlayma ve yeşilliklerle dolu güzel manzaralar çok ilgi çekicidir.

Karaman, Orta Anadolu'nun en güneyinde ve Toros dağlarının bitim noktasında olduğu için, iklimi mutedildir. Yazları sıcak, kışları ise serindir. Kış ayları sonbaharı andırır. Sürekli ve şiddetli soğuklara pek rastlanmaz. Akdeniz'den ve çam ormanlarından devamlı olarak gelen ılık rüzgârlar, Karaman'ı cazip bir belde haline getirmiştir. Eski tarih kitaplarında Karaman'ın havasının "güzelliğinden çok bahsedilir. Bu bakımdan, Karaman, eski devirlerdenberi birkaç devlete başkentlik yapmıştır.

Karaman, san'at tarihi yönünden ayrı bir önem taşır. Bu bölgede, ikiyüz elli sene müddetle hüküm süren Karamanoğlu devletinin tamamıyla orjinâli bir mimarisi vardır. Karaman devri san'atı, Selçuklu san'atından farklı olup, Karamanoğulları mimâride büyük bir inkişaf yapmışlardır. Doğu İslâm dünyasında; Karamanlılar devrinde ortaçağ mimâri anlayışı ve san'at telâkkileri sona ermiş ve Karaman devri san'atı, mimâride yeni çağın başlangıcı olmuştur. Daha sonraları, Osmanlı Türkleri, Karaman devri san'atını kudretle geliştirmişlerdir. Karamanoğulları devrinden kalma kervansaray, çeşme, hamam, han, medrese, türbe, köprü ve câmilere gerek Karaman'da gerekse Mut, Ermenek, Alanya, Konya Ereğli, Akşehir, Konya, İshaklı, Niğde, Aksaray, Ürgüp'in Damse köyünde, Beyşehir ve Kayseri'de sık sık tesadüf edilir.

Karaman şehrinin ilk kuruluş tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Ancak, Milâttan 1300 yıl önce Hititler devrinde önemli bir ticaret ve askerlik merkezi olduğu malumdur. M. Ö. 322 tarihinde Yunan kralı Perdikkas, bir savaşta şehri baştanbaca tahrip etmiştir. Daha sonra, İsoyalıların eline geçen Karaman, onların başkenti olmuştur. Klâsik devirde, Karaman'ın ismi Lârende, Selçuklu ve Osmanlılar zamanında Larende idi. Şehre Karaman adı, 1256 yılında, Karaman devletinin başkenti oluşu dolayısıyla verilmiştir.

Karaman, Bizanslılar devrinde de önemli bir askerlik ve din merkezi olmuştur.

Selçukluların dahi bir müddet Karaman'ı devlet merkezi olarak kullandıkları bilinmektedir. Şehir XII. yüzyıl başlarında Dânişmentliler tarafından zaptedilmiş ve 1165 yılında Selçuklu Hükümdarı İkinci Kılıçarslan Karaman'ı ele geçirmiştir. Haçlı seferleri sırasında 1190 yılında Alman İmparatoru Frederik Barbarossa tarafından bir ara işgal edilmişse de, kısa bir zaman sonra, tekrar Selçuklu Türklerinin eline geçmiştir. Frederik Barbarossa, Karaman'ın güneyinden geçen Göksu nehrinde boğulmuş ve öldüğü yere gömülmüştür.

Onikinci yüzyılda Türkdistan'daki Mâverâün-nehir bölgesinde yaşayan Karamanlılar, Oğuz

Türklerindendir. Onikinci yüzyılın ortalarına doğru Moğolların baskısı ile yurdlarını terkederek Karamanlı Oğuz Türkleri, önce Azerbaycan ve Şirvan taraflarına gelmişlerdir. Bir müddet bu bölgede kalan Karamanlılar oradaki bazı şehirlere isimlerini vermişler ve büyük bir kısmı Anadolu'ya girmiştir. Azerbaycan'da kalanlar ise, Karakoyunlu devletinin kurulmasını sağlamışlardır. XIII. yüzyılın başlarında Anadolu'ya giren Karamanlı Türkleri, Selçuklu İmparatoru Alâeddin Keykûbat tarafından, Konya ile Akdeniz arasındaki Toroslar bölgesine yerleştirildi. Böylece Selçuklu İmparatorluğunun güney hududu emniyete alınmış oluyordu. Karamanlı Oğuz Türlerinin başında, Nüre. Sofu isimli yunak bir başbuğ vardı. Bunun ölümlüyle, yerine geçen oğlu Kerimüddin Karaman, topluluğunu sür'atle teşkilâtlandırarak kudret ve nüfuzunu artırmış ve 1256 yılında Lârende şehri işgal ederek buraya kendi ismini vermiştir. Karaman Beyliğinin başına 1261 yılında Kerimüddin'in oğlu Mehmet Bey geçti. Karamanoğlu Mehmet Bey mert ve bilgili bir devlet adamı idi. Devrinin bütün bilgilerini öğrenmişti. Millet olarak yaşayabilmek için, her şeyden önce dil birliğinin sağlanması gerektiğine inanmıştı. 1277 yılında Selçuklu İmparatorluğunun başkenti Konyayı işgal etmiş, devlet teşkilatını ellerinde bulunduran Acemlerin yerine, bütün kurumların başına Türkleri geçirmiştir. Bu sebeple, Karamanoğlu Mehmet Beyin Konyaya girişi başkentin Türk halkı tarafından sevinçle karşılanmıştır. Birkaç yıl, Konyayı elinde tutan Karamanoğlu Mehmet Bey, daha sonraları, üzerine gelen Selçuklu ve Moğol ordularının tazyiki ile Karaman'a çekilmiş ve Karadağ bölgesinde yapılan çetin bir savaşta şehit düğümüştür. Karamanoğlu Mehmet Bey'in Türk dili için hayatını veren ilk Türk başbuğu olmak bakımından, Türk kültüründe önemli bir yer vardır.

Toroslara çekilen Karamanlılar, otuz yıl müddetle Selçuklu ve Moğol orduları ile çarpışmışlardır. 1314 yılında tahta geçen İbrahim Bey zamanında Konya şehri ve bütün Orta Anadolu Karamanoğullarının eline geçmiştir. Selçuklular devri böylece sona ermiş ve Sel-

çuklu Türklerinin yerini, Karamanlı Türkler olarak, Anadolu'daki bir kısım beylikleri kendilerine bağlamışlardır.

O sıralarda, Osmanlılar Bursa civarında yaşanan küçük bir beylikli Karamanlılarla Osmanlı Türkleri arasında, önceleri hiçbir çatışma olmamıştır. Ancak, Osmanlılar Trakya'ya geçecek bir çok yerleri işgal edip kuvvetlendikçe, 1382 yılından itibaren birbirlerine rakip durmuşlardır. Hudut anlaşmazlıkları ile başlayan çatışmalar, muhtelif savaşlara yol açmıştır. Bu savaşlar sırasında aradaki Beylikler ortadan kalkmış ve Anadolu'da Osmanlı ve Karamanlı devletinden başka bir kuvvet kalmamıştır. XV. yüzyılın ilk yarısında bazı mücadelelerden sonra, Osmanlılarla dostluk siyaseti- lelenen Karamanoğulları, Varna savaşında, ne dönen Karamanoğulları, Varna savaşında, Osmanlıların emrine kuvvet verdikleri gibi, 1443 yılında yapılan Kosova muharebesinde de yardımcı kuvvetler göndererek Osmanlıların yeniden dostluğunu kazanmışlardır. 1482 yılına kadar oldukça iyi geçinen Osmanlılara Karamanlılar, bu tarihte, Fatih Sultan Mehmed'in oğlu Cem Sultan'ın Karamanlılara sığınması ve Karamanlılarla birleşerek, İkinci Beyazıt'a karşı cephe alması üzerine yeniden çatıştılar; Gedik Ahmet Paşa komutasındaki Osmanlı kuvvetleri Karaman'ı ve diğer bir Karamanlı kuvvetleri Karaman'ı ve diğer bir Karamanoğlu devletini işgal ettiler. 1483 yılında Karamanoğlu Kasım Beyin ölümü ile, Karamanoğlu devleti sona erdi. Bu tarihten sonra da Karamanlılar bir müddet daha dayanmışlarsa da, artık önemli bir varlık gösteremediler. Böylece, Karaman bölgesi kat'i olarak Osmanlı-Türk İmparatorluğuna katılmış oldu.

Karamanoğlu devletinin hudutları, kuvvetli zamanlarında; Sivas, Kayseri, Antakya, Silif, Afke, Alanya, Antalya, Beyşehir, İsparta, Karaman ve Ankara'ya kadar uzanmıştır. Karamanoğlu devletinin en büyük özelliği, her yeri imar ve ihya etmiş olmasıdır".

Bugün için Atatürk Türkiye'sinin de marmur bir beldesi olan Karaman her yıl Karamanoğlu Mehmet Bey'i ve Yunus Emre'yi Anma Törenleri dolayısıyla tarihini yeni baştan dile getirmektedir.

Yıllık aboneli : 15,
altı aylık aboneli: 7.5
İlradır.
Yurt dışı senelik abone :
\$ 3, £ 1.5, DM 10

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Basılmayan yazılar istenince geri gönderilir.
Dizgi ve baskı:
Halk Matbaası
İstanbul

Sahibi ve Genel Yayın Müdürü : İHSAN HİNÇER

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Sorumlu Yönetmen :

BORA HİNÇER

Mektup ve havale için adres : Posta Kutusu : 46, Aksaray — İstanbul , Tel: 22 49 74

TÜRK FOLKLOR/HALKBİLGİSİ DERNEĞİ'NİN YAYIN ORGANIDIR.

Hammalbaşı Muhammet Paşa

Derleyen : Dr. Edip KIZILDAĞLI

Vaktiyle Hatay'da öyle güzel ve samimi mahalle kahveleri vardı ki bilhassa Ramazan geceleri "Söhüre kadar" orada "Batal Gazi" destanları okunur, Karagöz oynatılır, tatlı tatlı vakit geçirilirdi.

Bey ve efendi ocaklarında ise mahallelerin ileri gelenleri toplanırdı.

Karagöz oyunundan sonra çocuklar evlere dağılır, gençler ve orta yaşlılar ocak başı söhbetine dalarlar ve içlerinden biri anlatmağa başlardı. Masaldan önce, bir masalın yatağı yastığı olurdu, meselâ :

"Allah rahmet eylesin Hacı canbaza... Biz bir at verdi doru'dur diye. Ulu minareyi beline soktu boru'dur diye. Top güllerini cebine doldurdu darı'dır diye. Ayağının birini Cebrail tepesine attı.. Birini Kızıldağa uzattı. Öyle bir na'ra, öyle bir na'ra attı ki: Allaaahh!"

Dinleyenler hep birden "Allaaahhhh!" diye inler ve sonra masal başlardı.

Evel zaman içinde öyle zalim bir padişah vardı ki kimse emrinden dışarı çıkmazdı. Birgün dellâl çağırıp :

— Duyduk duymadık demeyin, Padişahın fermandır: Bu gece kimse evinde ışık yskmıyacak.

Padişah buyruğunun tutulup tutulmadığını anlamak için gecenin bir vakti Lalası ile tebdili kıyâfet ederek şehri dolaşmağa başlar.

Fakir fukara semtlerini dolaşırken bir evin kapı aralığından bir damla ışık ve bir düm tek sesi işitirler. Kapıyı iter ve içeri girerler:

— Selâmu eyleküm erenler.

— Ve Aleyküm selâm Derviş babalar, buyrun.

— Yahu siz padişahın buyruğunu duymadınız mı?

— Duymasına duyduk amma, padişah bizim gibi kullarını düşünüyor mu? Sabahtan akşama kadar hamallık edip onbeş para kazanıyorum. Beş pak ekmek, beş pak tembek, beş pak ta dümbek aldım mı işim tamam. Sabaha kadar ben çalarım avrat oynar, tembek tükenir, dümbek patlar, girer yatağa yatarız.

Ertesi gün gene akşama kadar hamallık eder padişahımıza dua ile günü tamamlarız. Kimseye bir zararımız yok. Allah padi-

şahımıza uzun ömür versin, bizi de rahat bıraksın.

Padişah Lalaya bakar Lala padişaha. Öfkesi yatıştır, hele şuna bir oyun oynatayım, der içinden, kapiya bir işaret koyar ve giderler.

Sabahleyin gene münadiler bağırr :

— Padişah buyruğudur : Bugün kimse hamallık yapmıyacak.

Pazar yerinde işler durur, Memonun ipi elinde kalır. Öğleye kadar hangi yana baş vurduysa kimse bir iş vermez. Aç ta kalınmaz ya, baltayı kaptığı gibi ormancılara dalar, bir yük odun keser, akşama kadar onu satar, bu defa otuz para kazanır. Akşam üzeri tenbeğini, dümbegini, artan para ile de biraz zeytin peynir alabilir.

Gecenin bir vakti olur, derviş babalar gene gelir. Bakarlar ki işler yolunda.

— Yahu, derler, Devriş baba. Padişah hamallığı yasak etti, sen ne yaptın? ?

— Allah padişaha uzun ömür versin, çok isabet buyurmuş, benim aklım yokmuş, sabahtan akşama yük taşımaktan belim iki kat olurdu. Bugün ise bir yük odun kestim, daha çok kazandım. Kısmetiniz bolmuş Derviş Baba, buyrun siz de yiye.

Ertesi gün Odunculuk ta yasak edilir. Memo iş değiştirmeye alıştı artık. Kızmaz, gider pazara, tavuk alır, yumurta alır, Beyoğlu'nda satar, daha da çok kazanır.

Uzatmayalım akşam olur. Derviş babalar gene gelir. Bakarlar ki dümbekler ve tenbekler çiftler çiftler.

— Ne yaptın diye sorarlar.

— Bugün hergünden daha çok kazandım. Bize uğur getirdiniz Derviş babalar. Bugün ticaret yaptım, tavuk alıp sattım, hem hafif bir iş, hem de çok kazançlı. Bir daha ne hamallık yaparım, ne de odunculuk. Padişahım çok yaşasın. Buyruğu başım üstüne, amma, şu gecelerime bari karışmasın. Bu benim özel hayatım. Tembek te içerim, dümbek te çalarım. Evimin padişahı benim. Derviş düşünür ve ona bir kâğıt verir :

— Yarın bu kâğıdı göster, seni yanıma getirirler, sen de bana misafir olursun. Der ve gider.

Rivayet ederler ki bu fermanı veren IV. Murad olup, Hammal başı Muhammet paşa da onun sadırazamı olmuştur.

Siddetli baş ağrılarına karşı

OPON
KULLANINIZ

OPON, baş, diş, adale, sinir, lumbago, romatizma ağrılarını teskin eder
OPON, bayanların muayyen zamanlardaki sancılarında faydalıdır
OPON, günde 6 tablet alınabilir

(Yeni Ajans : 2626 - 92)

TÜRKİYE GARANTİ BANKASI A. Ş.

KURULUŞ : 1946

Sermayesi :
80.000.000.— Lira

Yurt içinde 162 Şube

★

TASARRUF MEVDUATINDA HARBİYEDE
VE FENERBAHÇEDE TAM KONFORLU
APARTMAN DAİRELERİ VE ZENGİN PARA
İKRAMİYELERİ

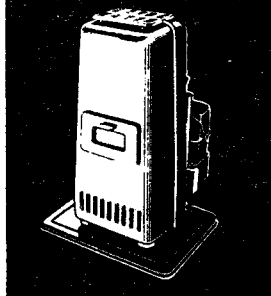
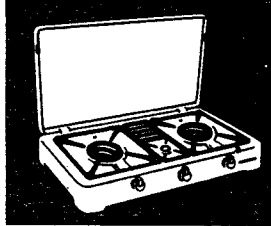
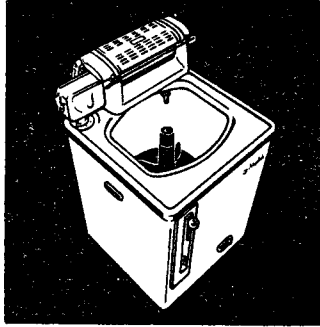
GARANTİ BANKASI

(Folklor : 93)

ARÇELİK

daima en iyisini
imal eder

üstün kalite
uygun fiyat
devamlı servis

(Yeni Ajans : 7078 - 96)

C VİTAMİNLİ
PORTAKAL ÖZÜ

Oralet

Bir bardak suya
bir kaşık ORALET
koyarak taze
PORTAKAL SUYU
içebilirsiniz.

(Radar Reklam : 97)

EVİNİZİN
BANKASI
HERKESİN
BANKASI

SIZE DE
BİR
YUVA

TÜRKİYE EMLAK KREDİ BANKASI

(Basın : A. 20625/60318 - 98)

GRİPİN, nezle
başlangıcında birçok
lenalıklan önlemek
bakımında faydalıdır.
GRİPİN, 4 saat
ara ile günde
3 adet alınabilir.

GRİPİN

(Yeni Ajans : 2027 - 99)

milyon üstüne milyon

T.C. ZİRAAT BANKASI

(Basın : A. 20203/70 - 1819 - 100)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

EYLÜL 1971

İÇİNDEKİLER :

Yunus Emre Üstüne İncelemeler	Saim AÇIKGÖZ
Malatya'da Kız Kaçırma	Ahmet ŞENTÜRK
Âşık Veli	İbrahim ASLANOĞLU
Çoban Çaldı Düdüğü Deyimi	Mustafa ATAMAN
Halk Türkülerimizin Yaygınlığı	Veysel ARSEVEN
Yozgat Atasözlerinden Bir Demet	Muhsin KÖKTÜRK
Kendin Merdane İsen Düşmanını Karınca Bili	Kerim YUND
Naldöken'de Sağlık İşleri (2)	Rıza YETİŞEN
Büyüme, Hasat, Harman'a Dair Atasözleri, Deyimler	Azmi GÜLEÇ
Erzincan Çocuk Oyunları	Prof. Dr. Sükrü ELÇİN
Halk Hikâyeleri Üzerine Bir İnceleme Hakkında	Rıza MOLLOV
Çobanoğlu - Beyhâni Karşılaşması	Ensar ASLAN
Konya'ya Altı İki Kitlik Destanı	Ali Evren
Malazgirt Destanı	Behçet Kemal ÇAĞLAR
Aşklar Şenliği Altın Saz Yarışması	Tahir Kutsi MAKAL

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI: 266

KURUŞ: 125

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAN HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

